mülkiyeliler birliği dergisi

YIL 1966

SOSYAL KURUMLAR ÖZEL SAYISI

SAYI 4

İÇİNDEKİLER

SAYIN OKURLAR

Meslekdaşlarımızın istikbal endişelerinin hallinde bir adım olarak kabul edebileceğimiz Sosyal Grup Sigortasına gösterilen ilgi, teşebbüsün camiamızca müsbet mütalea edildiğini göstermektedir.

Bilhassa memur arkadaşların, kendilerinden çok aileleri için, bu imkânı mutlaka kullanamlarını ve hattâ (10) yıla kadar müddeti uzatma hakkını kullanmalarını tavsiye ederiz.

★

Mülkiye Şeref Kitabı çalışmaları hayli ilerlemiştir. Suallere cevap verme müddetini 1/Ekim/1966 tarihine kadar uzatmış olan ilgililerin konuyu bir an evvel toplaması için cevapların geciktirilmemesi gerekmektedir.

Arkadaşlara hatırlatırız.

★

Bahçesi de arkadaşların istifadesine açılmış olan Birliğimiz, gösterilen ilginin büyüklüğü ve Komitelerin daimi faaliyeti neticesi büyük bir yer sıkıntısı içindedir.

İçine alacağı misafirhanenin daha geniş ve rahat olması, mesleki faaliyetleri organize edecek Komite çalışmalarının yapılabileceği bir kaç oda ve konferans v.s.. kültür faaliyetleri için mütevazi bir salona sahip olmayı çalışmalarında ikinci merhale olarak kabul eden Birliğimiz, bunun için bir eşya piyangosu daha tertiplemiş bulunuyor.

Eylûl içinde sevkiyatı yapılacak olan biletlerin satışında, meslekdaşlarımızın yakın ilgisi en büyük kuvvetimizi teşkil etmektedir.

★

Dergimizin her sayısında bir konuyu ön plâna alıp, özel sayı mahiyetinde çıkmakla beraber, mesleki her tetkike de açıktır. Arkadaşların yurt gerçeklerini dile getiren yazılarını beklediğimizi unutmamanızı dileriz.

Gelecek sayımız Maliye ve Vergi Politikası özel sayısıdır. Buna ait çağrı iç sayfamızdadır.

Saygılarımızla.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

Kızılay ve Kızılhacın Temel Pirensipleri

NİHAT AŞAR
Kızılay Genel Müdür Yardımcısı

Bugün sayısı yüzaltıya varan ve temeli 100 yıldan fazla bir maziye dayanan Kızılay, Kızılhaç, Kızılarslan ve Güneş Derneklerinin kuruluş ve işleyişleri, İnsanlık - Tarafsızlık - Nötralite - Bağımsızlık - Hayır Müessesesi karakteri - Birlik - Evrensellik gibi bir takım prensiplere dayanmaktadır.

Nasıl ki, her ilmin kendisine has bir takım kanunları, prensipleri varsa, artık bir ilim haline geldiği söz götürmez bir gerçek olarak kabul edilen Kızılaycılığın da hareket noktasını yukarda sırasiyle saydığımız prensipler teşkil eder.

Bu prensipleri sırasiyle açıklamaya çalışalım.

I. Bağımsızlık prensibi :

Genel olarak «KIZILAY BAĞIMSIZDIR. MEMLEKETLERİNİN KANUNLARINA TABİ OLARAK İNSANLIK FAALİYETLERİNDE KAMU OTORİTESİNİN YARDIMCISIDIR. KIZILAY DERNEKLERİ, KIZILAY PRENSİPLERİNE GÖRE HAREKET İMKÂNINI VEREN BİR MUHTARİYETİ MUHAFAZA ETMELİDİRLER.» şeklinde ifade olunan bağımsızlık prensibini, elimizde mevcut dokümanlara dayanarak açıklamıya çalışacağız. 26 - 29 Ekim tarihleri arasında Cenevre'de toplanan Milletlerarası Konferansta alınan kararların ışığı altında, 22 Ağustos 1864 tarihinde imza olunan Cenevre Mukavelenamesi, muhtelif tarihlerde yapılan tadiler neticesinde, son şeklini 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile almış ve bu sözleşme, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, 21 Ocak 1953 tarihinde kabul olunarak, 30 Ocak 1953 tarihli Resmî Gazetede neşir ve ilân olunarak kanunlaşmıştır. Böylece tedvin olunan 6020 sayılı kanunla aşağıdaki vesikalar onanmıştır.

1. Harp halindeki Silâhlı Kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslâhı için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi.
2. Silâhlı Kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerinin vaziyetlerinin ıslâhı için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi.
3. Harb esirleri hakkında tatbik edilecek muameleye dair 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi.
4. Harp zamanında sivillerin korunması için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi.
5. Nihaî senet.

Yukarıda adı geçen sözleşme maddeleri tetkik olunduğunda ; anlaşılacağı üzere Kızılaycılık espirisi, Devlet otoritesinin dışında tamamen ümaniter bir ruh taşımaktadır. Ancak, bu ulvi gayenin tahakkuku siyasî otoritelerden destek görmedikçe müşkül hale gelmekte, hattâ imkânsızlaşmaktadır.

Siyasî otoritelere Kızılaycılığın bu bağımsızlığını kabul ettirmek kolay olmamıştır. Hükûmetler ekseriya Millî Dernekleri kendilerine bağlı, kendi emir ve direktifleriyle hareket eden birer teşekkülden ibaret sanmışlar ve Millî Derneklere çeşitli yollarla baskı yapmak istemişlerdir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 19 Kasım 1946 tarihine rastlıyan, 49. toplantısında, bu durum enine boyuna müzakere konusu yapılmış ve neticede aşağıda metnini okuyacağınız ve Kızılaycılığın bağımsızlık prensibini perçinleyen çok önemli bir karar alınmıştır.

«Genel Kurul aşağıdaki maksatların özel ilgiyi gerektirdiğine Birleşmiş Milletler Üyelerinin dikkatini çeker :

a. Üyeler usulüne göre yetki verilmiş Millî Kızılhaç ve Kızılay Derneklerinin kurulmasını ve işbirliği yapmasını teşvik etmeli ve desteklemelidirler.

b. Hükûmetlerince tanınmış olmak ve faaliyetlerini Cenevre ve La Haye sözleşmeleri prensiplerine uygun olarak ve Kızılhaç ve Kızılay'ın insaniyetçi ruhu içinde yürütmek şartiyle Millî Kızılhaç ve Kızılay Derneklerinin bağımsız ve gönüllü mahiyetine her zaman ve her türlü şartlar altında saygı göstermelidir.

c. Bütün memleketlerin Kızılhaç ve Kızılay Derneklerinin insaniyetçi görevlerini başarmalarına imkân verecek surette her türlü

şartlar altında aralarında teması idame etmelerini sağlamak için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Görülüyor ki, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, üye devletlere, Millî Derneklerin bağımsızlık karakterine her zaman ve her türlü şartlar altında saygı gösterilmesi lüzumunu bilhassa belirtmek istemiştir.

Diğer taraftan 10 Mart 1921 tarihinde düzenlenen ve 12 Ekim 1928, 28 Ağustos 1930, 2 Mart 1939, 22 Haziran 1945, 22 Şubat ve 26 Mart 1946 ve 25 Eylûl 1952 tarihlerinde muhtelif değişikliklere uğrıyarak son şeklini alan «Milletlerarası Kızılhaç Komitesi Statüsü» nün 1. maddesinde, «1863 de Cenevre'de kurulan, Cenevre Sözleşmesinde ve Milletlerarası Kızılhaç konferanslariyle resmen tanınmış olan Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, kendisine has özel statüsü bulunan bağımsız bir teşkilâttır.

Bu teşkilât Milletlerarası Kızılhaç Kurum parçalarından birini teşkil eder» denilmektedir.

Burada hemen temas edelim ki, Milletlerarası Kızılhaç deyimi ile kasdedilen kuruluşlar, Millî Kızılay, Kızılhaç, Kızılarslan ve Güneş Dernekleri, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ve Kızılhaç Dernekleri Birliği (Lig'i) nden ibarettir.

Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin İdare Merkezi Cenevrededir. Amblemi beyaz zemin üzerine kızıl bir haçtır. Dövizi **«İrter Arma Caritas»** yani «Harp zamanında şefkat» ibaresidir.

Statüsünün 4. maddesinin a fıkrasında «KIZILHAÇIN DAİMÎ VE TEMEL PRENSİPLERİNİ ; TARAFSIZLIK, HER HANGİ BİR IRKI, SİYASÎ, DİNÎ VE İKTİSADÎ DÜŞÜNCE İLE BAĞLI OLMIYAN FAALİYETİ, KIZILHAÇIN EVRENSELLİĞİNİ MUHAFAZA ETMEK» şeklinde ifade olunan rolü ile de Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin gerçek yönü ortaya çıkmaktadır.

Aynı maddenin g fıkrasında, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin, özel, tarafsız ve bağımsız bir müessese olarak haiz olduğu rol çerçevesine giren her türlü insaniyetçi insiyatifi ele alacağı ve bu karakterde bir müessese tarafından incelenmesi gereken her meseleyi etüd edeceği belirtilmektedir.

Diğer taraftan gene Cenevre'de bulunan ve 5 Mayıs 1919 tarihinden beri faaliyetine aralıksız devam eden Kızılhaç Dernekleri Lig'i Millî Kızılay - Kızılhaç - Kızılarslan ve Güneş Derneklerinin Federasyonu mahiyetindedir.

Statüsünün 2. maddesinde açıkça ifade edildiği gibi «KIZILHAÇ DERNEKLERİ LİG'İ BAĞIMSIZ BİR TEŞEKKÜL OLUP HÜKÛMETLE, HER HANGİ BİR IRKLA, SİYASETLE, DİNLE İLGİLİ KARAKTERİ YOKTUR.»

Millî Derneklerin Lig'e üye olabilmeleri için Guvernorler Konseyi tarafından kararlaştırılan kabul statüsündeki şartlara uygun durumda olmaları zorunludur.

1948 yılında Guvernörler Konseyi tarafından dahi kabul edilen, Derneklerin Kızılhaç Dernekleri Lig'ine kabul edilmesi hakkında Tüzük hükümlerine göre bir Millî Derneğin Lig'e kabul edilebilmesi için, mensup olduğu memleketin hükûmetince resmen tanınmış olup 1946 yılında Oxford'da Guvernörler Konseyinin XIX. Toplantısında kabul edilen Lig'in «temel prensipleri» ruhuna sadık olarak çalışması gerekmektedir.

Bu temel prensiplerden bağımsızlık prensibi, Guvernörler Konseyi kararlarında şu şekilde ifade edilmektedir :

Kızılhaç Dernekleri, gönüllü, kamu yararına çalışan ve kendi kendini idare eden Kurumlardır.»

Burada kısaca Guvernörler Konseyinin mahiyetinden söz açmak faydalı olacaktır. Bu konsey Lig'in en yüksek konseyidir. Millî Derneklerin Guvernör ünvanı ile, Konseyde bulunmak üzere tâyin ettiği temsilcilerden teşekkül eder.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Kızılhaç - Kızılay - Kızılarslan ve Güneş Derneklerinin ve bunların bağlı olduğu birliklerin faaliyetlerini ve amaçlarını kısaca «Kızılaycılık» deyimi ile adlandırırsak, görürüz ki, temelini ve gücünü tamamen insaniyetçi hukuktan alan bu kuruluşların temel prensiplerinden en önemlisi bağımsızlık prensibidir. Her siyasî rejim veya iktidar aynı prensiplerden en önemlisi bağımsızlık prensibidir. Her siyasî rejim veya iktidar aynı prensiplerden hareket etmeyebilir. Hele düşman tarafın uluslarına karşı, insaniyetçi hukuk prensiplerini siyasî otoritelere kabul ettirmek oldukça güç, hatta mikânsızdır.

Kızılaycılık fikrinin doğuşunda büyük çapta ilham kaynağı olan J. J. Rousseau'nun dediği gibi «HARP FERTLER ARASINDA DEĞİL, DEVLETLER ARASINDA BİR MÜNASEBETTİR. FERTLER BİRBİRLERİNE ARIZÎ VE GEÇİCİ OLARAK DÜŞMAN OLURLAR.»

İşte Kızılaycılığın hareket noktası Devlet otoritelerinin dışında, fertlere insaniyetçi hukuk prensiplerine dayanan şefkat elini uzatmasıdır. Yapacağı yardımı, ırk, din, dil, milliyet, siyasî inanış gibi farklılaşmaları dikkate almadan, ihtiyaçların derecesi ve ızdırapların şiddetine göre tâyin ve tesbit etmiş olmasıdır.

Bu prensiplere göre çalışma esasları kurulmuş bulunan dernekler Birliğe (Lig'e) kabul edilirler. Lig Statüsünün 9. maddesi, üyeliğin durdurulması ve çıkarılma hükümlerini kapsamaktadır.

«Her hangi bir üye Dernek kendi teşebbüsü ile veya hükûmetin tazyiki altında ırkî, siyasî veya dinî faaliyet bakımından Kızılhaç'ın temel prensiplerini ihlâl eder, yahut Lig ile olan bağlılığını, Kızılhaç prensiplerine aykırı maksatlarla kullanırsa, üyeliğin durdurulmasına, ikinci bir aykırı hareket üzerine üyelikten çıkarılmasına, Guvernörler Konseyinin dörtte üç nisabı ile ve hazır bulunan üyelerin üçte iki çoğunluğu ile karar verilebilir.»

Demek oluyor ki, prensiplerin ihlâli, gerektiğinde Millî Derneğin Kızılhaç topluluğundan çıkarılması gibi ağır sonuçlar doğuracak bir müeyyideye bağlanmıştır.

Bütün bu açıklamalardan anlaşıldığına göre, gücünü insaniyetçi hukukun temel prensiplerinden alan Kızılaycılığın bağımsızlık karakterine her zaman ve her yerde saygı gösterilmelidir.

II. İnsanlık prensibi :

Hiç bir fark gözetmeksizin savaş meydanları yaralılarına yardım iştiyakından doğmuş olan Kızılaycılık, millî ve milletlerarası cepheleriyle her türlü şartlar içinde insanların ızdıraplarını önlemeye ve hafifletmeye çabalar.

İnsan toplulukları arasında karşılıklı dostluk ve sürekli barış anlayışını terviç eder.

İnsan şeref ve haysiyetinin korunması, onun maddî ve manevî varlığının korunması ile mümkün olacağından, gerek savaşta ve gerekse barışta insan varlığını korumak, hedefini güder.

III. Tarafsızlık prensibi :

Millîyet, ırk, din ve sosyal **şart ve siyasî** inanç farkı gözetmez.

Fertlere ıstırapları ölçüsünde ve felâketlerinin şiddet derecesi önceliğini esas alarak yardım eder.

Bir Millî Dernek, muhatap olduğu insan toplulukları içerisinde yardıma muhtaç kişilere, hiç bir fark gözetmeksizin yardımda bulunur.

Yardımda öncelik, millîyet, ırk, din, siyasî inanç farkı değil, ıstırapların şiddet derecesidir.

IV. Nötralite prensibi :

Herkesin güvenini muhafaza amacı ile, düşmanlıklara, siyasî, dinî, ırkî ve **felsefî** mahiyetteki tartışmalara karışmaktan sakınır.

Nötralite prensibini, tarafsızlık prensibi ile karıştırmamalıdır. Tarafsızlık prensibinde, Millî Derneklerin ve Uluslararası birliklerin, tutumlarında, davranışlarında ve muhatap oldukları insan topluluklarına karşı tarafsız muamele etmeleri espirisi esastır.

Nötralite prensibiyle ise, bizatihi bu kuruluşların nötr olması gerektiği anlatılmak istenilmiştir. Yani bu kuruluşların her hangi bir dinî teşekkül gibi, dinî hüviyetleri yoktur.

Kızılay hiç kimsenin bir diğerine olan düşmanlığına iştirak etmez ve toplumların birbiriyle olan tartışma veya mücadelelerinde taraf tutmaz.

V. Hayır Müessesesi karakteri :

Kızılay menfaatle ilgisiz gönüllü bir yardım müessesesidir.

Burada çalışanların, Genel Merkez ve Şubelerinde görev alanların hizmetlerinin tamamı fahrî olmalıdır. Elbetteki, bugün, büyük çapta işler başaran bu kuruluşların emrinde maaşlı memurlar bulunacaktır. Ancak Genel Merkez ve Şube Kurullarında çalışan fahri kişilerin maaş veya ücret almaları veya her hangi bir menfaat sağlamaları terviç edilemez.

VI. Birlik prensibi :

Her memlekette ancak tek Kızılay Derneği bulunabilir. Bu derneğin herkese açık ve bütün memlekete yayılmış olması lâzımdır.

Aynı isim ve amblem altında aynı gayeleri güden başka bir dernek kurulamaz. Kızılay ismi ve amblemi Kızılay Derneğinden başka kuruluşlar tarafından kullanılamıyacağı gibi, başka isim ve amblemlerle de olsa, Kızılay'ın amaçlarını güden başka dernekler de kurulamaz.

Kızılay'a muayyen şartları haiz olan herkes üye olabilir. Çeşitli mülâhazalarla, kişilerin üye olma arzularına set çekilemez. Kızılay'ın faaliyetleri, Genel Merkez, Müesseseler ve Şubeler vasıtasiyle bütün vatan sathına yayılmıştır.

VII. Evrensellik prensibi :

Kızılay evrensel bir müessesedir. Onun bağrında bütün Millî Dernekler aynı haklara sahiptir. Ve aralarında yasdımlaşmakla görevlidir. Kızılay ve Kızılhaç'ın varlığı zaman ve mekânla sınırlı değildir. Faaliyet sahası insanların yaşadığı bütün ülkeler, bütün cihan sathıdır. Faaliyet süresi ise insanlığın varlığı ile devam edecek olan süredir.

Yukarıda kısaca açıklamaya çalıştığımız Kızılay ve Kızılhaç'ın temel prensiplerinin bilinmesinde büyük faydalar bulunduğu aşikârdır. İnsanlığa yardım ve hizmetten başka amacı olmayan Kızılay'ın temel prensiplerine saygı göstermek hepimiz için en önde gelen insanlık vecibesidir.

VAKIFLARIMIZ

**Halim
Baki
KUNTER**

I

MEMLEKETİMİZİN EN ESKİ VE KÖKLÜ SOSYAL YARDIM KURULUŞU:

(Fertlerin menkul veya gayrimenkul bir kıymeti - harici hiç bir tesir, mecburiyet ve mükellefiyet olmaksızın - sırf kendi rıza, rey ve mübaşeretleriyle - şahsî mülkiyetten çıkarıp hayır ve hasenat kasdiyle, yine kendileri tarafından tayin olunan, hayır şart ve hizmetlerinin ifası için, ebedî olarak, tahsis eylemesi) şeklinde tarif edilebilecek olan vakıflarımızın, üzerinde yaşadığımız topraklara yerleşmemizden itibaren, yurt çapında, geniş hizmetler gördüğü; hattâ Türklerin bu toprakları feth eylemesinde ve buralarda yerleşmelerinde de önemli hizmetler ifa eylediği tarihi bir gerçek olarak müşahade edilmektedir.

Ferdî mülkiyetten çıkarılan ve binnetice mülkiyet hakkının mâlikine ve istikbalde haleflerine sağlayacağı bütün hak ve menfaatler toplum yararına terk ve tahsis edilen bu mallar vakfın tesisiyle beraber şahsiyet iktisap ederler. Bu bakımdan vakıf (mala şahsiyet izafe edilmesi) şeklinde de ifade olunabilir.

Değişik pisiko - sosyal şartlar altında vücut bulan vakıfların her biri müstakil bir hükmi şahsiyeti haiz olup, statüleri makamına kaim olan vakfiyelerinde yazılı şartlar dairesinde idare ve yine vakfı vücude getiren kimse tarafından tesbit olunan şahıs veya makamlar tarafından murakabe edilirler.

Her vakfın mekanizmasında başlıca (4) unsur göze çarpar :

1 — Hayır işlerine, âmmenin istifadesine ayrılmış olan binalar ve âmmenin faydalanacağı hayrî ve sosyal hizmetler yani (hayrat mebani) ile (hayrî cihetler, hayır şart ve hizmetleri).

2 — Bu mebaninin veya hizmetlerin ifa, idare ve idamesi için muktazi masrafları karşılayan gelir kaynakları (eskiden müsakkafat ve müstagallat-ı vakfiye adı verilen çatılı ve çatısız gayrimenkul mallar ile vakıf paralar ve bunların dışında kalan diğer varidat menbaları).

3 — Vakfın idare uzvu (Mütevelli) ve büyük vakıflarda mütevellinin emrindeki diğer hizmet erbabı.

4 — Vakfın murakabe uzvu (Nâzır).

Bir vakfın teessüsünde bu dört cihetin mutlaka tasrihi gerekir. Vakfiyelere derci lâzımgelen bir nokta da, şartların ifasının mümkün olamaması halinde vakıf gelirinin nereye sarf edileceğidir. Buna da (Nihaî şart) denilmekte olup, vakfiyelerinde (intihaî şart) gösterilmemiş ise, (vakıf hasılatının fakirlere harcanması) eski vakıf hukuku ile kabul edilmiş bir prensiptir.

***

Vakıflar tarihinin bu topraklara yerleşmemizden evvellere doğru gittiği, islâmiyetin zuhurundan daha eski devirlere kadar uzandığı, bugün tarihî tetkiklerle sabit olmuş bir keyfiyettir.

Türk içtimai hayatında islâmdan önce de - bittabi o devrin hukukî esasları dairesinde - vakfın tatbikatı olduğu anlaşılmakta, İslâmın zuhurundan sonra da henüz islâmiyeti kabul etmemiş bazı Türk ülkelerinde (meselâ Buda dininde olan Uygurlarda) yine kendi hukukları çerçevesinde vakfın mevcudiyetine rastlanmaktadır.

Bundan başka Anadolu toprakları üzerinde Türk - İslâm sekeneden önce yaşamış olan Hititler zamanında - kendi devirlerinin hukuk ve teamülüne göre - vakıflar kurulmuş, vakfiyeler tanzim edilmiş olduğu son zamanlarda anlaşılmış bulunmaktadır. Pişirilmiş tabletler üzerine yazılmış olan bu vakfiye metinlerinden müteaddit nüshaları İstanbul Arkeoloji Müzelerinin Şark Eserleri bölümünde mahfuzdur. Bunlar uzmanlar tarafından okunmuş olduğundan Hitit Vakıfları üzerinde az çok bir fikir edinilmiş bulunmaktadır.

***

Sosyal hayatta yardımlaşma ve dayanışmaya büyük önem veren İslâm Dini, (Vakıf Müessesesi) ne yalnız cevaz vermekle kalmamış, onu esaslı bir şekilde teşvik ve tergip de eylemiştir. İslâm hukukunun en çok işlenmiş ve tekâmüle mazhar olmuş bölümlerinden biri vakıf bahsidir.

Memleketimizde mamulünbih vakfiyeleri, bu vakfiyelerde yazılı mevkufatı, hayratı, hayır şartları ile tamamen veya kısmen mevcudiyetini muhafaza edebilen Vakıflar islâm hukukuna göre kurulmuş ve Kanun-ı Medeninin mer'iyet tarihi olan 4 Ekim 1926 dan sonraki durumları 2762 sayılı vakıflar kanunu ile düzenlenmiş bulunan vakıflardır.

Bunlar da başlıca 4 tarihî devreye aittir :

1 — Selçuklular zamanından kalma vakıflar ve vakfiyeler.

2 — Beylikler devrinde teessüs eden vakıflar.

3 — Osmanlı devri vakıfları.

4 — Millî Hükûmet ve Cumhuriyet Devri vakıfları.

Bu son devir de, biri eski hukuk hükümlerinin cari olduğu devre, diğeri Medenî Kanunun Sureti Mer'iyet ve Şekli Tatbikini Gösteren Kanunun 8 inci maddesi uyarınca bir tatbikat kanunu mahiyetinde hazırlanmış olan 2762 sayılı Vakıflar Kanununun mer'iyete girmesinden sonra başlayan devre olmak üzere iki ayrı bölümde mütalâa olunabilir. Medeni Kanunda Vakıflar (Tesis) adı altında ayrı bir fasılda mütalâa edilmiş; kuruluş, idare ve mürakabeleri yeni esaslara bağlanmıştır. 2762 sayılı Vakıflar Kanunu yanlız 4/Ekim/1926 gününden önce vücut bulmuş vakıfları şümulü içerisine almaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu tarihten önce vücut bulmuş vakıfları idare veya murakabe etmekle görevlidir.

13/6/1935 gününde neşredilip 45 inci maddesindeki sarahat uyarınca neşri tarihinden 6 ay sonra (13/12/1935 gününde) yürürlüğe giren 5/6/1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, devam edegelen tatbikatı gözönünde bulundurarak vakıfları iki katagorider mütalâa etmiştir :

1 — Mazbut vakıflar.
2 — Mülhak vakıflar.

Vakıflar Kanununun 1 inci maddesine göre Vakıflar Kanunundan önce vücut bulmuş vakıflardan :

Bu kanundan önce zabtedilmiş veya idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikal etmiş vakıflarla, mütevelliliği bir makama şartedilmiş vakıflar, kanunen veya fiilen hayrî bir hizmeti kalmamış olanlar, mütevelliliği vakfedenlerin füruundan başkasına şartedilmiş bulunanlar (Mazbut vakıflar) arasında mütalâa ve bunların Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare olunması kabul edilmiştir.

Mütevelliliği vakfedenlerin füruuna şartedilmiş olanlarla cemaatlarca idare olunanlar ve bazı sanat sahiplerine mahsus vakıflara da (Mülhak vakıflar) denilmiş ve bunların mütevelliler veya seçilmiş heyetler tarafından idaresi cihetine gidilmiştir.

Vakıflar Kanununun 1 inci maddesinin son fıkrasına göre «Mütevelliler veya seçilmiş heyetler Vakıflar Genel Müdürlüğünün, Genel Müdürlük de İdare Meclisinin kontrolü altındadır.»

Vakıflar Genel Müdürlüğü 4 Ekim 1926 tarihinden önce vücut bulmuş vakıfları idare veya mürakabe etmekle mükellef olduğuna göre, bu teşekkülün idare veya mürakabesi altında bulunan vakıf patrimuanına - Vakıflar Genel Müdürlüğünün hükmî şahsiyetine veya mülhak her hangi bir vakfa yapılacak bağışlar veya onlara yardım gayesini istihdaf eden (Tesisler) vücude getirilmesi hali müstesna olmak üzere - yeni yeni kıymetler veya hayri hizmetler cümlesine de yeni hizmetler iltihak eyleyemeyecektir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, elinde bulunan mallar ile vakfiyelerde yazılı şart ve hizmetleri yerine getirmek mevkiinde bulunmaktadır.

Bu ifadeden, (Akar veya hayrat nev'inden olan mamelekin her biri aynen muhafaza edilecek, hayır şartları da hiç bir değişikliğe maruz kalmayacaktır.) mânası çıkarılmamalıdır. Vakıflar kanununun 12 nci maddesi ile (mevkilerine veya getirdikleri gelire göre ipka edilmelerinde fayda mülahaza edilmeyen gayrimenkulleri satmak veya mübadele etmek, satış bedellerini yeni gelir kaynaklarına tahsis eylemek) hususunda idareye yetki tanındığı gibi aynı kanunun 10 uncu maddesi de (hayratın Bakanlar Kurulu kararı alınmak suretiyle lüzumu halinde satılarak bedellerinin aynı mahiyette hayrata veya mümkün mertebe gayece aynı olan diğer hayrata sarfedilebilmesi) imkânını veren diğer bir hükmü ihtiva eylemektedir. Vakıflar Kanununun 10. maddesi ile de vakfiyelerdeki hayır şart ve hizmetlerinin icabında değiştirilmesine imkân sağlanmıştır.

Medeni kanunun tatbik şeklini gösteren kanunun 1 inci maddesinde yeni ve eski hukukun tatbikatta şümul dereceleri gösterildiği gibi, 8 inci maddesinde de (Kanun-ı meddeninin meriyete vaz'ından mukaddem vücude getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu neşrolunur) denilmek suretiyle gerek bu tatbikat kanunu gerek diğer kanunlarla men ve tebdil edilmemiş olan vakıf hizmetlerinin ve şartlarının aynen tatbikine devam edileceği, daha açık bir tabir ile (Kanuna ve ammenin intizamına ve umumi âdâba mugayeret arz etmeyeni vakfiye hükümlerinin muteber olduğu) kabul edilmiş bulunmaktadır.

Medeni kanunun meriyete vaz'ından sonra vücuda getirilecek (Tesisler) Medeni Kanun hükmüne tâbi tutulduğu; kuruluş, idare ve murakabeleri aynı kanunla tesbit edildiği gibi, Medeni Kanunun meriyete vaz'ından mukaddem vücude getirilip 2762 sayılı Vakıflar kanunu hükümlerine tabi tutulan vakıfların idare ve murakabesi için de ayrı bir kanunla Başkanlığa bağlı, mülhak bütçe ile idare olunur ve hükmî şahsiyeti haiz (Vakıflar Genel Müdürlüğü) teşkil edilmiştir.

Medeni kanundan sonra bu kanunun ilgili maddelerine göre (Tesis) veya (Vakıf) adı altında vücut bulan veya bulacak olan yeni vakıfların idare ve murakabesi ile Vakıflar Genel Müdürlüğünün hiç bir ilişgisi yoktur. Ancak, tesis vücuda getiren kimse (İdare uzvu) olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünü gösterir veya tesisin infisahı halinde mallarının Vakıflar Genel Müdürlüğüne devrini şart kılarsa o zaman, uzaktan yakından, bir irtibat tahassül eylemektedir.

*
* *

Yurdumuzda yüz yıllar boyunca teşekkül etmiş olan Vakıflar; hayır, şart ve hizmetleriyle Türk içtimaî hayatında sosyal ve kültürel önemli hizmetler ifa eylemiş, gelir kaynağı olan malların idare ve işletilmesi ise iktisadi hayatta geniş ölçüde tesirini göstermiştir. Bundan başka hayır şartları içerisinde iktisadi

fonksiyonu olanların bulunduğunu da unutmamak gerekir.

Vücude getirilmiş olan vakıflarla görülmüş olan hizmetlerin :

1 — Eğitim, Öğretim (Halk eğitimi ve moral eğitimi dahil).
2 — Sanat ve kültür;
3 — Sıhhî ve bedii ihtiyaçların karşılanması;
4 — Spor ve kültür fizik;
5 — Sosyal Hizmetler (hayatı korumak, kurtarmak, yükseltmek, güzelleştirmek, sosyal bünyeyi geliştirmek ve sarsıntılardan korumak...... maksadını gözeten çeşitli yardımlaşma ve dayanışma tezahürleri);
6 — Ulaştırma hizmetleri;
7 — İktisadi tesis ve hizmetler;
8 — Millî Savunma hizmetleri;
9 — Kudretsiz hayratın tamir ve ihyası, Haremeyn vakıfları, Vücuh'ı bir vakıfları: .... gibi müteferrik hizmetler;
10 — Diyani hizmetler;

olmak üzeer başlıca 10 grupta toplanması kabildir.

İlk bakışda çok dağınık sahada yayılmış ve biribirinden ayrı mahiyette karakterler arzeder giib görünen bu hizmetlerle elde edilen neticeler arasında derinliğine yapılacak bir arzeder gibi görünen bu hizmetlerle elde edilen ların hepsinin aslında aynı gayeye müteveccih olduğu ve bunun da insan şahsiyeti ve «Şahsiyet» in ayrılmaz bir unsuru olan «Hayat» ın korunması, kurtarılması, geliştirilmesi, insanların hayatta karşılaşabilecekleri maddi ve manevi zorlukların, ızdırap ve sefaletlerin dindirilmesi, hayatın güzelleştirilmesi, insan «Haysiyet» nin vikayesi, içtimai nizamın her türlü tehlike ve sarsıntılardan korunması olduğu görülür.

İşte bu maksatla vakıf yoliyle camiler, mescitler, namazgahlar, mektepler, medreseler, kütüphaneler, dergâhlar, darüşşifa ve hastaneler, aşevleri, kervansaraylar, çeşmeler, su yolları ve tesisleri, yollar, köprüler, deniz fenerleri, kale ve istihkamlar, spor saha ve tesisleri, mesireler, dul ve yetim evleri, emzirme ve büyütme yuvaları, kışın tehlikelerle dolu olan yüksek dağlarda ve geçitlerde can kurtaran istasyonları mesabesinde barınaklar .... ve bunlar gibi nice hayrat mebani vücude getirilmiş ve bunların önemli bir kısmı zamanla mimarî ve tarihî yüksek değerler iktisap ederek birer «Anıt» haline gelmiştir. Bunlar yalnız milletimizin değil beşeriyetin iftihar eylediği (Medeniyet Âbideleri) dir.

Kış aylarında kuşların beslenmesinden, hasta ve garip leyleklerin bakım ve tedavisine, bayram günlerinde şehir ve kasabalarda top atılarak çocukların sevindirilmesine, halkın neş'e ve sevincinin artırılmasına, alış veriş edenlerin aldatılmasını önlemek üzere çarşı ve pazarlara ölçek ve kantarlar koydurulmasına, evlâtlıkların hırpalanıp azarlanmamaları için kırdıkları kap ve kacağın tazmin edilmesine; sokaklardaki tükürük ve balgamların çirkin görünüşünün ve mazaratının def ve izalesine; yoksul kızlara çeyiz verilmesine, düğünlerinin yapılmasına; çalışamıyacak kadar yaşlanan veya sakatlanan meslek ve sanat erbabiyle işçilere yardım için fonlar tahsisine, halka yararlı eserler yazdırılıp bastırılmasına ve meccanen dağıtılmasına, cezaevlerindehi mahkûmların bazı ihtiyaçlarının karşılanmasına, halkın gıda ihtiyacının düşünülmesine, et fiyatlarının kış aylarında yükselmemesini sağlayacak tedbirlere .... kadar akla gelebilecek hattâ kolay kolay gelmeyecek her hizmet vakıf yoliyle uygulanmıştır. Ferde ve cemiyete yararlı bütün hizmetler hayırsever atalarımız tarafından vakıflarına konu olarak seçilmiştir.

Şefkat, yardım, koruma ve kurtarma hisleri milletimizin fıtrî hasletindendir. Bu millî karakter islâm dininin yardımlaşma ve dayanışmayı emir ve teşvik eden hükümlerile biribirini tamamlayınca toplum hayatına hâkim olan yepyeni bir duyuş ve görüş meydana çıkmıştır. Bu felsefenin en güzel örneklerine vakfiyelerin dibacelerinde, vakıfları vücude getirenlerin kendilerini bu harekete sevkeden ruhî âmilleri açıklayan kısımlarında rastlanmaktadır. Allahın lütuf ve nimetlerine karşı duyulan şükran hissi, derin tesirler bırakan keder ve sevinçler, yürekleri titreten sefalet ve ıztırap levhaları, hayatta tesadüf edilen tehlike, zorluk ve ihtiyaçların insan ruhu üzerinde bıraktığı derin teessürlerle insanlara ve cemiyete faydalı olmak ülküsü ve yapılacak iyiliğin bir defaya mahsus veya gelip geçici olmayıp ebedî olarak devam eyleyebilmesi arzusu insanları vakıflar kurmağa sevkeden sebeplerin başında gelir.

Namaz, Oruç, Hac, Zekât gibi dinî farizelerin yanında fertlere ve topluma yararlı her iyi hizmet ve davranışın da «İbadet» şümulü içerisinde sayılması bir taraftan vakıf hizmetlerinin alabildiğine genişleyip gelişmesine bir yandan da bir cami etrafında toplanan medrese, mektep, kütüphane, darüşşifa, kervansaray, imaret ...... gibi tesislerle (külliye) lerin meydana gelmesine yol açmıştır. Bir külliyede, camide kılınan namaz ve yapılan diğer dinî hizmet ve vecibeler gibi külliyeyi teşkil eden aksamın her birinde ifa edilen türlü hayrî ve sosyal hizmetler de makbul birer «ibadet» mesabesindedir. Susuzluğun giderilmesi, açların doyurulması, ızdırapların dindirilmesi, hastaların tedavisi yolcuların barındırılması, cehaletin giderilmesi, ilim ve irfanın yayılması ...... da islâmi telâkkiye göre ibadet cümlesindendir. Bu hizmetlere vesile olan kimsenin sevap kazanmasını ve sevabının artmasını sağlar. Böylece külliyeleri teşkil eden mimarî bölümlerin bir araya gelmesiyle külliyenin maddî bünye ve görünüşü tamamlandığı, mimarî bir

kül vücude geldiği gibi; gördükleri çeşitli hayri ve sosyal hizmetlerle de bir hizmet bütünlüğü arzederler.

Vakıflarımız yüz yıllar boyunca yurdun her yerinde teşekkül eylemiş, kadın, erkek varlıklı varlıksız bütün hayırsever atalarımız güçleri yettiği kadar büyük küçük vakıflar kurmuş ve bırakmışlardır.

(İnandılar, düşündüler, buldular. Onları yaşatacak varlıkları da bıraktılar) sözü ile bu davranış kısaca ifade edilebilir.

***

Vakıfların daha çok hükümdarlarla fetihlerde büyük ganimet ve arazi elde eden sivil ve askeri devlet erkânı tarafından kurulduğu hakkındaki zan tamamen yanlış olduğu gibi, haklı veya haksız sebeplerle büyük servetler edinen kimselerin musadereden kurtarmak için mallarını vakfeylemek yoluna gittiklerine dair olan iddia da çok ağır ve affedilmez bir hatâdır.

Vakıf yapanlar içinde bunu da düşünmüş olanlar belki bulunabilir. Fakat bunu tevsik eylemek imkânsız olduğu gibi, bir kısım vakıfların, vâkıflarının ölümlerinden sonra vasiyetleri üzerine mirasçıları tarafından tescil ettirilmesi, vâkıfların önemli bir kısmının da servet bakımından mütevazi kimseler olması bu düşüncenin isabetsizliğini açıkça gösterir. Binlerce, onbinlerce vakfiye gözden geçirilecek olursa Türk vakıflarının bütün milletin katılmasiyle, iyi maksatlar uğuruna servet'erini ortaya koymasiyle meydana geldiği apaçık görülür. II Keykâvusun, Sahib Atânın, Celâlettin Karatay'ın, Orhan Gazinin, II Muradın, Fatihin, Kanuni Sultan Süleyman'ın, Evrenus Beyin, Hacı İl Beyin, Gazi Turhan beyin, Sokullu ve Köprülü Mehmet paşaların, Halil Hamit paşanın ...... muazzam vakıfları yanında her yerde ve her devirde pek çok halk vakıfları da vücut bulmuştur. Bu arada eski Maarif nazırlarından Sait ve Rıza Nnur beylerle eski İktisat Vekillerinden Şakir Kesebiri de zikredelim.. Vakıf yapanların ekseriyetini çok varlıklı olmayan halk adamları teşkil eder.

Bunlar arasında Eskici Hüseyin, Hamal Ahmet, Çoban Musa, Kavaf Ali, Fatma Ana, Baratoğlu Miğdis, Nikola kızı Rikne ...... gibi servetten mahrum denecek mütevazi fakat gönülleri zengin kimseler de vardır.

***

İnsan ruhunun en necip ve ulvi hislerinden doğan, cemiyetin türlü ihtiyaçlarını karşılayan vakıflarımız Selçuklular devrinde, üç kıt'a üzerine kurulmuş olan Osmanlı İmparatorluğunda geniş hizmetler ifa eyledikten ve çok parlak devirler yaşadıktan sonra mevcudiyetini zamanımıza kadar muhafaza edegelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesi, çökmesi ve dağılmasını intaç eden sebepler Vakıflar üzerinde de tesirini göstermekten hali kalmamıştır. Bazı şehirlerde çıkan büyük yangınlarda vakıf akarlarından bir kısmının yanması ve bir çok vakıfların gelir kaynaklarının terkedilen memleketlerde kalması, icareteyn usulünün ihdası ile vakıf patrimuanının zayıflaması, mâliklerinin çocuksuz olarak ölmelerinden dolayı vakfına intikali lâzımgelen mahlûl gayrimenkullerin, istibdat ve mutlakiyet devrinde, Padişah iradesile saray mensuplarına verilmesi, âşarın kaldırılmasiyle beraber âşar hasılatı vakfedilen köylerden alınan gelirin elden çıkması, ferağ ve intikal harçlarından evkafa verilen hissenin kaldırılması, vakıf ormanlarının devletleştirilmesi, gelir kaynaklarının iyi işletilmemesi, zaman zaman vakıf haklarına devlet tarafından müdahalelerde bulunulması, bazı idarecilerle Belediye ve Özel Muhasebelerin ve şahısların vakıflardan haksız intifa temayülünü göstermeleri, cemiyette hayır yapma ve hayırları koruma duygu ve düşüncelerinin zamanla gevşemesi ...... gibi sebepler de vakıflarımızı geniş ölçüde zayıflatan sebepler arasında sayılabilir.

***

Aslında bir vakıf, hükmi şahsiyeti haiz müstakil bir varlıktır. Kendi idare uzuvları tarafından vakfiyesindeki şartlara göre idare olunur. Nezaret (Murakabe) vazifesi de kendisine tevdi edilmiş olan şahıs veya makam tarafından ifa edilir.

Selâtin vakıflarının bir elden idaresi için Hicri 1242 yılında kurulmuş olan Evkaf Nezareti'ne tevliyet meşrutünleri kalmamış vakıfların idaresinin de verilmesiyle (Mülhak) ve (Mazbut) vakıflar sistemi doğmuş ve zamanımıza kadar gelmiştir.

Milli Hükûmet zamanında evkaf işleri (Şer'iye ve Evkaf Vekâleti) ne bağlanmış, Şer'iye Veklâetinin de ilgasiyle bu hizmet Başbakanlığa bağlı (Vakıflar Umum Müdürlüğü) ne verilmiştir.

Medeni Kanunun neşrinden sonra vakıflar konusunu inceleyen özel komisyonun raporundan o sıralarda 7000 kadar mülhak vakıf bulunduğu anlaşılmaktadır. 2762 sayılı Vakıflar kanunu tevliyet tevcihi şartlarını çok daraltmış olduğundan bugün bu sayı 900 e kadar düşmüştür (*).

Mazbut vakıflar arasına alınan vakıfların bütçe mülahazalariyle, yalnız cami hizmetleri olduğu gibi bırakılarak diğer hayır şart ve hizmetleri ihmal edilmeğe başlanmış olduğundan kanuni şartlar tahakkuk ederek mülhak vakıflar peyderpey mazbut vakıflar arasına alındıkça mülhak vakıfların sayısı ile beraber vakıfların pek mütenevvi olan hizmet sahaları da daralmağa başlamıştır.

Diğer taraftan (Jandarma devleti) devrinde amme hizmetlerinin pek çoğu vakıflar tarafından görülmekte iken zamanımızda amme

---

(*) Bu makale, bundan 20 yıl önce yazdığımız geniş bir etüdden özetlenmiştir. Yukarıda verilen rakam o tarihe aittir. Söz konusu etüd'ün bazı pasajları 1964 yılında Devlet Bakanlığı tarafından kurulmuş ve vakıfların durumu hakkında bir rapor hazırlayarak sunmuş olan - bu satırların yazarının da dahil bulunduğu - Heyete arzedilmiş ve Heyetin faydalandığı kaynaklardan birini teşkil etmiştir.

hizmetlerinin genişlemesi dolayısiyle vakıf hizmetlerinden bir kısmının eski ehemmiyeti kalmamıştır.

Vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetler, vâkıfların niyet ve arzularını, memleketin ve halkın değişik zamanlardaki maddî ve manevî ihtiyaçlarını göstermesi bakımından bir kıymet ifade eder. Bunların bir çoğu bugün dahi türk toplumunun en esaslı ihtiyaçlarına cevap verecek mahiyettedir.

Bazı vakıflarda bulunan (Vücûh-ı birr) şartı, ileride zuhur edebilecek en mübrem ihtiyaçları karşılamağa imkân vermek üzere hizmet konusunu seçmek hakkının vakfın idare ve murakabe uzuvlarına bırakılmasıdır.

Bir taraftan vakfiyelerin ilmi usullerle tetkik ve tasnifi suretiyle hizmet konularının, öte yandan ilgili merciler ve son tatbikata göre Plânlama Teşkilâtı ile sıkı ve ahenkli bir iş birliği yapılarak en mübrem ve müstacel memlekette ihtiyaçlarının tesbiti ve bunların takdimen ve tercihan ele alınması suretiyle hazırlanacak çalışma plân ve programlariyle hem vâkıfların niyet ve arzularına riayet edilmiş, hem de dağınık mesai en lüzumlu hedefe sevk ve tevcih edilmiş olacaktır.

Bu suretle plânlı kalkınma hamlelerinde bugünkü nesillerin yanı sıra bu gibi ihtiyaçları önceden düşünmüş ona göre hazırlıklarını yapmış olan ve hayır sever atalarımızın katılması da sağlanacaktır. İktisaden geri kalmış ülkeleri kalkındırma konusunda ferdî teşebbüslerin, şahsi gayretlerin büyük kıymeti vardır. Resmi ve Özel sektör olarak iki grupta toplanan plânlı kalkınma hamlelerine yeni ve devamlı bir servet ve enerji kaynağının katılması bu sebeple büyük bir kıymet ve mâna taşıyacaktır.

Burada bir noktayı da açıkça belirtmekte fayda mülahaza etmekteyiz:

Vakıflarımızın akar veya hayrat nev'inden olan (Patrimuanı) yanında vakıflarımızın hayır şart ve hizmetleri, asırlardanberi devam edegelen geleneği ve tecrübesi, halk üzerindeki psikolojik tesiri ve halkımızın bu müesseseye alışkanlığı...... da maddî kıymetlerle birlikte mütalaa edilmelidir.

Bu itibarla efradini cami, agyarını mani bir tarif olmak üzere, (Vakıflar; hayırsever kimseler tarafından fertleri, toplumu ve insanlığı korumağa, geliştirmeğe ve yükseltmeğe tahsis edilmiş olan maddî ve manevî kıymetler mecmuudur) demek yerinde olur.

II

KALKINMA HAMLELERİMİZDE VAKIFLARA DÜŞEN HİZMETLER

Yazımızın ilk bölümünde memleketimizdeki Vakıfların genel durumu ve hizmet konuları hakkında umumi mahiyette bilgiler yer almıştı. Bu bölümde de Vakıflarımızın Türkiyenin kalkınma hamlelerinde yapabileceği başlıca hizmetlere kısaca temas etmek istiyoruz.

Konuya girmeden önce vakfın ekonomik potansiyelini tesbit eylemek gerekir.

1961 - 1962 yıllarında yapılan kıymet tesbitine göre Vakıflar Genel Md. lüğünün patrimuanı bir milyar lira olarak hesaplanmıştır. Bu tahmine idhal edilen servet yalnız «gelir getirmeğe mahsus menkul ve gayri menkuller» den ibarettir. Vakıfların gelir kaynağını teşkil eden çatılı, çatısız gayri menkullerinin kıymeti şahsi kanaatımıza göre bu miktarın üstündedir. Mahalli teşkilâtın - biri birinden farklı - takdir ölçülerine bırakılmış, ilmi bir değerlendirme sistemine ve merkezi kontrole tabi tutulmamış olan bu tesbit ameliyesini kesin bir sonuç olarak kabul etmekten ziyade, bunu işletmecilik esaslarına ve modern usullere dayanılarak ileride bu yolda girişilecek sağlam bir tesbite hazırlık, bir ön çalışma olarak kabul ve mütelâa etmek daha doğru olur. Şehir ve kasabalarımızın en şerefli yerlerine bulunan ve maalesef gereği gibi kıymetlendirilmeyen vakfa ait gayri menkullerin ve içerisinde açıkça petrol mevcudiyeti görüldüğü halde şimdiye kadar hiç bir araştırma ve incelemeye tabi tutulmayarak İdarenin kayıtlarına sadece muayyen ölçüde bir arazi parçası gibi geçmiş olan bazı sahaların durumlarını görüşmemizi teyid edecek misaller olarak gösterebiliriz.

Şunu da hatırlamak gerekir ki; vakfın mameleki, yalnız (Akar) nev'inden yani (irad getirmeğe yarayan mallar) dan ibaret değildir. Bunun yanında, gelir getirmeyen; fakat (hayır, şart ve hizmetlerinin ifasına yarayan gayri menkuller) de vardır. Umumiyetle (Hayrat) adı verilen bu sınıf gayri menkuller maddi kıymetlerinin yanı sıra yüksek bir manevi değere de sahiptirler ve pek çoğu (Anıt) vasfını ihtiva etmektedir.

Şahsen öyle zan ve tahmin ediyoruz ki; (Akar) ve (Hayrat) nevinden olan vakfa ait bütün menkul ve gayri menkul birlikte ele alınır ve ince ölçülere vurulacak olursa, Vakfın elindeki servetin, yaklaşık olarak 5.000.000.000 (beşmilyar) liralık bir kıymete tekabül ettiği görülecektir. Burada bir hususu belirtmekte fayda vardır ki; hayrat, abidat katagorisine göre ve bu gün için hiç bir gelir getirmeyen ve bir çok masrafa kapı açan eserler memleketimizin en büyük ve en kuvvetli turistik sermaye ve cazibesini teşkil etmektedir. Bunların da işlenerek birer servet haline getirilmeleri mümkündür. Bu yollar vakit geçirilmeden aranıp bulunmalı ve tatbik sahasına konulmalıdır.

Vakıflara ait âbidelerin Turistik bir değer olarak işlenmesi, camilerimizin kuruluş devrelerindeki parlaklığa kavuşturularak ibadet hizmetinin yanı sıra - eskiden olduğu gibi - halkın eğitim ve kültürüne yarar bir şekilde hizmete konulması da, üzerinde önemle durulacak konulardandır. Bu teşebbüs, (Toplum Kalkınması) için yeni, geniş ve verimli uygulama sahaları açılmasına yarayacağı gibi, bir takım iktisadi faydalar sağlamaktan da hali kalmayacaktır. Bu arada, mabetlerimize gösterilen itinanın İslâm âlemi üzerinde Türkiyemizin kud-

retini ve itibarını kuvvetlendireceğine de işaret etmek isteriz.

*
**

Vakıflar bütçesine sathi bir göz gezdirme bile, müessesenin bu gün işletmecilik bakımından olduğu kadar sosyal görevlerini yerine getirebilme bakımından da son derece elverişsiz bir durumda bulunduğu ve neticede eldeki maddî ve manevî bir imkânın heder edildiğini göstermektedir. Plân çerçevesi içinde teşkil edilen bir (İlim Heyeti) nin hazırladığı rapora göre, Vakıflar İdaresinin 1963 kesin hesaplarına nazaran gayri menkullerinden temin ettiği kira mikdarı 11 milyon lira olup, bunun (bir milyar üzerinden) servete nisbeti % 1 dir. Millî korunma ve kira kanunlarının yıllardan beri devam edegelen tahdid edici hükümlerinin de bu durum üzerinde menfi tesirleri bulunmakla beraber, idarenin bir çok imkânlardan faydalanamadığı, büyük bir servetin idarenin elinde atıl bir vaziyette yatmakta olduğu da bir vakıadır.

43 yıllık Cumhuriyet devrinde vakıflarımız için hayli emek harcanmıştır. Bunu şükranla kaydetmek gerekir. Fakat bunlardan tam ve kâmil bir sonuç alınamadığı, bazı işlerde yer yer ve zaman zaman elde edilen başarıların işlerin tümüne teşmil edilemediği veya şahısların değişmesiyle devam ettirilemediği, velhasıl müesseseye muhtaç olduğu yeni ruh ve şeklin verilemediği yani bir reforma gidilemediği bir gerçektir.

1964 bütçesine göre Vakıflar Genel Müdürlüğünün kendi öz kaynaklarından elde edilen gelir 22.433.762 lira olup, bu gelirin % 58 ni teşkil eden 12.693.942 lirası personel, % 20,36 sını tutan 4.567.682 lirası yönetim giderlerine ve ancak % 23.05 ni bulan 5.172.138 lirası sosyal hizmetler ve bina onarımı için harcanmaktadır. Vakfa ait Anıtların restorasyonu ve onarımı için 1950 den itibaren harcanmakta olan muazzam paralar ancak Devlet yardımıyla karşılanmaktadır. Vakıflar idaresinin hikmeti vücudunu teşkil eden içtimai hizmetler de çok zaif olup, ihtiyaca ve bu işe muhassas servete nazaran sembolik bir mahiyet arzetmekten ileri gidememektedir.

*
**

Bu gün milletlerin hayatında (Sosyal Güvenlik) ön plânda geldiği, Vakıflar bu alanda önemli bir imkân teşkil ettiği halde vakfın memleketteki umumi gelişme ile münasip bir gelişme kayıt edememekte olduğu, ihmal ve kayıplara maruz kaldığı, ayrıca yeni vakıflar vücuda getirilmesinin büyük tahdit ve zorluklara tabi tutulduğu bir vakıadır. Bunun sebebi medeniyette ileri giden ülkelerde (Vakıf) ve (tesisler) ile (Gönüllü Hizmet) in oynadığı büyük rolün layıkiyle kavranamamış olması olsa gerektir. Memnunlukla kayıt edelim ki, aydınların ve ilgililerin bu kayıtsızlığına ve isabetsiz davranışlarına rağmen büyük halk kitlelerinde (Vakıf Sevgisi) yine yaşayıp gitmekte, vakfın devamlı olarak uğradığı kayıplardan ve iş göremez durumundan amme vicdanı son derece teessür duymaktadır. Bu durumu düzeltecek olanlar hem halkın gönlünü feth edecek, hemde memleketin iktisadi ve içtimai sahasında azımsanmıyacak imkânlar sağlamış olacaklardır.

(Sosyal Adalet) mülahazasıyla (Mülkiyet Hakkı) türlü şekillerde tahdide tâbi tutulur, ve bu kayıtlar bazı hallerde bu hakkı zedeleyebilecek bir dereceye varır, ferdin malı, amme menfaatı için, icabında bedeli peşin olarak ödenmeden bile elinden alınırken; ferdlerin menkul ve gayri menkul servetlerini kendi teşebbüs, karar ve iradelerile şahsî mülkiyetlerinden çıkarıp ammenin yararına tahsis eylemeleri demek olan Vakıfların ihmali ve lâyık olduğu idare tarzına kavuşturulalamaması büyük bir tezad ve dalâlet teşkil etmektedir.

Kalkınma çabası içerisinde olan memleketimizde Vakıflarımıza da büyük görevler düşmektedir.

Bunu göz önüne alarak Vakfın yeni bir tavsifini bile yapabiliriz. Bildiğimiz klasik manadaki terim ve tariflerin üstüne yükselerek daha geniş bir zaviyeden bakacak ve özellikle bu günkü fonksiyonunu belirtecek olursak Türk Vakıfları için :

«Memleket realitelerine uygun maddi ve manevi bir kalkınma çabasını desteklemek üzere ecdadımızın bugünkü ve yarınki Türk nesillerine armağan ettikleri kıymetler toplamıdır» diyebiliriz.

*
**

Vakıflarımız içinde (Harameyn Vakıfları) denilen vakıflar bütün islâm alemince mukaddes sayılan (Mekke) ve (Medine) de yapılması meşrut olan hayır, şart ve hizmetlerini ihtiva eden vakıflardır. Bir de çok eski zamanlardan beri Kâbeye ve Peygamberimizin mübarek merkadlerine gönderilen ve adına (Surre) denilen hediyeler vardır. Surre bazılarının zannettikleri gibi hilâfet müessesesi tarafından ifa edilen bir hizmet değildir. Türklerin Hicaz kıtasını ve hilâfeti ele geçirmeleri, bilindiği gibi, Yavuz Sultan Selim zamanındadır.

Hac mevsiminde Hicaza Surre gönderilmesi âdeti ise Çelebi Sultan Mehmet zamanından başlar. Birinci Cihan Harbi sırasında Surre gönderilemez ve haremeyn vakıfları şartları yerinne getirilemez olmuş, Lozan muahedesi ile sulh devrine girildikten sonra harameyn vakıfları şartları ele alınmamıştır. Bunda döviz tasarrufu düşüncesi de az çok amil olmuştur. Bugün Hac serbest olduğuna göre, (Harameyn Vakıfları) şartlarının da, halin icabına göre, yerine getirilmesi gerekir.

Harameyn Vakıfları şartlarının ve bu zümreye ithali kabil bazı vakıf hizmetlerinin yerine getirilmeğe başlanmasının memleketimizin İslâm âleminde kaybetmiş olduğu mevkii tekrar kazandırmasına yardımı dokunacağı kuvvetle ümit ve tahmin edilebilir.

Söz buraya gelmişken, ihtiyacı olan islâm ülkelerine, bilhassa doğu ve batı Afrikada is-

tiklâllerini yeni kazanan müslüman memleketlerine her türlü vasıfları haiz, mükemmel yetiştirilmiş arapçaya ve yabancı dillere vakıf din adamları gönderilmesi ve bunları yetiştirecek bir kollejin Vakıflar tarafından kurulup faaliyete geçirilmesi de düşünülmelidir. Bu iş, özellikle zamanımızda beliren politik ihtiyaç ve zaruretler karşısında bir önem de arzetmektedir. Bu tarzda hizmetler ecdadımız tarafından düşünülmüş ve vakfiyelerde yer almıştır. Medinedeki Şeyhülislam Ârif Hikmet bey kütüphanesini, Kıbrıs muhassıllarından - Larnaka şehrinin suyunu getirmiş olan - Ebubekir Paşanın Adalar, Kıbrıs, Mısır, Suriye, Şimali Afrika ülkeleri, Balkanlar ve Mora'da Türk Kültürünü yaymak ve kökleştirmek maksadıyla o havali çocuklarını yetiştirmek üzere Morada açtığı mektebi misal olarak gösterebiliriz.

Ecdadımızın Vakıf yolu ile vücuda getirdiği bu tarzda diğer müesseseler de vardır. (Üçüncü Dünya) diye adlandırılmakta olan Asya - Afrika ülkelerinin Birleşmiş Milletlerde ve dünya siyasetinde oynamağa başladığı büyük rol, ilerisi için şimdiden - uzunca vadeli - bazı tedbirler almaklığımızı gerekli kılmıştır.

***

Sosyal hizmet ve yardım konusundaki çalışmalarda ilmi rehberlik yapmak üzere Birleşmiş Milletler tarafından uzman olarak Türkiyeye gönderilen ve bir kaç yıl kal dıktan sonra 1960 yılının ilk aylarında memleketimizden ayrılan Mis Hersey Türkiyede Vakıfları tanıdıktan sonra bu alanda yepyeni bir görüşe sahip olduğunu ve Türkiyede sosyal hizmetler'in vakıfların liderliği altında yürütülebileecğine inandığını belirtmiştir. Şunu da ilâve etmeliyiz ki, Mis Hersey Vakıflarımızı ancak kuş bakışı görebilmiş, detaylara inememişti. Öyle olduğu halde, o da, daha evvel Vakıflar kanununu hazırlamak üzere İsviçreden memleketimize getirilen Prof. Leyman gibi vakıflarımıza hayran kalmıştı. Bir gün Mis Hersey Vakıflar Genel Müdürü Sayın Orhan Çapçı'nın makam odasında kendisiyle görüştüğünüz sırada baan şu suali sormuştu :

— Bay Kunter, vakıfların çok esaslı işler gördüğünü, vakfiyelerde çok lüzumlu şart ve hizmetlerin yer aldığını görüyoruz. Ecdadınızın isabetli ve basiretli bir görüşe malik oldukları muhakkak. Fakat zamanımızda her gün yeni yeni ihtiyaçlar ortaya çıkıyor. Bu gibi sosyal ihtiyaçlar müvacehesinde Vakfın durumu ne olacaktır? Bu gibi konularda vakıflar ister istemez sâkit ve haerketsiz kalacak, bu gibi sahalara giremiyecek mi?

Kendisine, zamanımızda ortaya çıkan ve vakfiyelerde karşılığı bulunamıyacak olan ihtiyaçlardan misal vermesini istedim.

Meselâ, Reabilitasyon ve Kan verme işleri, dedi.

O zaman Vakıf mevzuatında hayır, şart ve hizmetlerde değişiklik yapılmasını ve bunlara yenilerinin katılmasını mümkün kılan hükümleri ve o meyanda (Vücûh-i Bir) Vakıflarını anlattık. Vücûh-ı Bir Vakıfları için, Vakfın idare uzvu eline verilmiş olan, açık bir bonodur. Lüzumlu ve faydalı her hizmet bu şartın şumulüne girer dedik.

Hayranlığını bir kere daha tekrarladı ve şu sözleri söyledi :

«Burada ömrümün sonuna kadar otursam her gün yeni yeni bir çok şeyler öğreneceğime şüphe yok. Dünyanın hiç bir yerinde de bu konular bu kadar işlenmemiştir.» Büyük bir tevazu gösteren Birleşmiş Milletlerin Bayan Uzmanı bu son sözünde tamamiyle haklı idi. Zira bütün bu görüp eşittikleri Türk Milletinin engin şefkatine ve teşkilatçılığına dayanıyordu. Türk, Millî Ruhundan doğuyor ve besleniyordu.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ Genel Başkanı Sayın Ayhan Açıkalın'ın dergileri için çok nazik, fakat o nisbette ısrarlı isteklerini kıramıyarak pek kısa bir zamanda ve evimden, kitaplarımdan, bütün dosya ve dökümanlarımdan uzak bir dinlenme kampında derleyip toparlamağa çalıştığım bu makaleyi şu sözlerle bitirmek istiyorum:

Vakıf, çağdaş medeniyette, hür ve demokratik bir nizam içerisinde yaşayan bütün medeni ve müterakki memleketlerin gidişlerine ve tutumlarına uygun Psiko - Sosyal bir müessesedir.

Memleketimizde Vakfın büyük bir mazisi, geleneği ve manevi nüfuzu vardır. Vakıf patrimuanının iyi işletilmesi, Vakıf hizmetlerinin gereği gibi görülebilmesi; bir yandan iktisadi sahada, öte yandan içtimai yardım ve mali basiret konularını içerisine alan diğer önemli sahalarda olumlu ve hayırlı gelişmeler sağlanmasına yardım edecektir.

Vakıflar arşivinde bulunan vakfiyelerde memleketimizin yalnız dünkü ihtiyaçlarına değil, bugünkü ve yarınki ihtiyaçlarına da cevap vereeck olan yüzlerce hayır şart ve hizmeti kendilerine bulacak, millî hayata uygulayacak bilgili elemanların kudretli ve yapıcı ellerini bekliyor.

BİRLİĞİMİZ KAMU YARARINA ÇALIŞAN DERNEK OLDU

Birliğimizin «Kamu Yararına Çalışan Dernek» olması yolunda bir süredir yapılan çalışmalar, Danıştay Genel Kurulunun kararı ile olumlu bir safhaya girmiştir.

İlerideki çalışmalarımızda bize bazı imkânlar sağlayacak olan bu hususa ait Bakanlar Kurulu Kararnamesi 14/9/1966 tarihli ve 12400 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

Sözü geçen kararın çıkması için gösterdikleri ilgiden dolayı Danıştay'a ve Hükûmet'e teşekkürlerimizi sunarız.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

TÜRKİYEDE SOSYAL GRUP SİGORTALARININ DOĞUŞ SEBEBLERİ, GELİŞMESİ VE

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ GRUP SİGORTASI

Yunus Y. ENSARİ

Mülkiyeliler Birliği'nin, bütün camiayı aynı derecede ilgilendiren önemli bir konuyu daha ele alıp müsbet sonuca bağladığını memnunlukla müşahede etmiş bulunuyoruz.

Çağımızın toplum düzeni ve insan hayatı içinde sigortanın önemini izaha lüzum görmüyoruz. Elbetteki her insan kendisinin ve ailesi efradının geleceğini güven altında görmek, yarınından emin olmak ister. Bilhassa üzerinde bir de aile reisi ve baba olmanın vecibe ve mes'uliyetlerini taşıyan her münevver insanın, nasıl geleceği, neler getireceği kesinlikle bilinmiyen yarınlarını düşünmesi, günün icaplarına göre tedbir alması ve hazırlıklı olması kadar tabii birşey yoktur. Bugünün medeni yaşayışı «Bir lokma bir hırka» ya da «Yevmün cedit, rızkın cedit» zihniyetini artık çok gerilerde bırakmıştır. İhtiyarlığımızı, malüllüğümüzü, eşimizin ve çocuklarımızın istikballerini düşünmek zorundayız. Artık yardımlarla, ianelerle idamei hayat etmek mümkün değildir.

Bu realitenin herkes tarafından bilinmesine ve hemen her münevver insanın, istikbal güvenliği hususunda imkânlar aramasına ve çeşitli çarelere başvurmasına rağmen, bilinen bir hakikattir ki, bizde, sigortalanmaya karşı gösterilen ilgi hiçbir batı toplumu ile kıyaslanamıyacak derecede azdır. Bunun çeşitli nedenlerinden birisi ve bizce en önemlisi, halkda sigortalara karşı yaratılan antipati ve güvensizlik havasıdır. Her meslekde olduğu gibi sigortacılıkda da zaman zaman kötü niyetli kişiler türiyebilmektedir. Bunlar bir süre dürüst çalışıp etraflarına ve çalıştıkları sigorta şirketlerine itimat telkin ettikten sonra işi dolandırıcılığa, sahtekarlığa dökmekte; muhtelif şehirlerde dolaşarak halkın bu istikbal güvenliği çabasını istismar etmek suretiyle toplıyabildikleri paralarla birlikte izlerini kaybetmektedirler.

Zaman zaman rastlanabilen bu tip istihsalcilerin etkileri diğer iş kollarında olduğu gibi mevzii kalmaktan ziyade, bütün bir yurt sathına kolayca yayılma istidadı göstermekte ve dolayısiyle menfi tepkileri daha yaygın olmaktadır. Çok seyrek dahi olsa zaman zaman görülebilen ve kulaktan kulağa sür'atle yayılabilen bu olaylar genellikle faillerinin ortada olmaması yüzünden halk dilinde bütün bir sigortacılık camiasına mal edilmekte ve esasen sigorta fikri iyice yerleşmemiş olan toplumu sigorta şirketlerinden uzaklaştırmakta; dolayısiyle sosyal güvenlik yönünden olduğu kadar, memleket ekonomisi yönünden de çok zararlı olmaktadır.

İşte bu hali müşahede edip sigortalanmanın medenî bir toplum için lüzumuna kani olan bazı teşekküller, kendi mensupları için, Batı memleketlerinde olduğu gibi birer meslekî Grup Sigortası tesisi cihetine gitmişlerdir. Bu suretle, hem kendi mensuplarını sigorta prodüktörü ve hatta sigorta şirketi ile karşı karşıya kalmaktan kurtarmışlar, hem de meslekdaşları için ferdî sigortalara nazaran çok geniş teminat ve ucuzluk sağlamışlardır.

Sosyal Grup Sigortalarının Türkiyedeki başlangıcı ve tatbikatı çok yeni olmakla beraber, mesleki bir kuruluş halinde bulunması, teminatlarının genişliği, külfetsizliği, pratikliği ve bilhassa ferdî sigortalara nazaran çok ucuz ve avantajlı olması sebebiyle kısa zamanda çok gelişmiş ve meslek teşekkülleri arasında sür'atle yayılmıştır.

Memleketimizde bugüne kadar yapılmış muhtelif Grup Sigortalarından en büyüğü ve üyeleri lehine en geniş teminatlı ve avantajlı olanı, 1958 senesinde yürürlüğe giren «Türk Mühendis ve Mimarlar Sosyal Grup Sigortası» dır. 20.000 civarında üyesi bulunan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin üç sene gibi uzun bir zaman içinde yaptığı geniş etüd ve çalışmalardan sonra meydana getirilen bu sigortaya dahil binlerce Mühendis ve Mimarın, sigorta şartları kadar dokuz senelik tatbikattan da çok memnun oldukları müşahede edilmektedir. Esasen 9 sene evvelki ilk statüye, gerek üyeler tarafından vaki istekler ve gerekse takip edilen batıdaki gelişmeler dikkate alınarak ek mukavelelerle zaman zaman bazı yeni ilâveler de yapılmış ve bugünkü hali ile bu Grup Sigortası batının en mükemmel bir grup sigortası seviyesine getirilmiştir.

Bu sigortayı bilâhare, T. Veteriner Hekimleri Derneği, T. Tıp Mensupları cemiyeti, muhtelif eczacı odaları, bazı büyük sanayi müesseseleri, bu sene içinde de Mülkiyeliler Birliği, Türk Eczacıları Birliği, 12.000 kişilik Türk Tabipleri Birliği gibi teşekküller aynen adapte etmek suretiyle kendi mensuplarına uygulamışlardır.

Keza, 205 sayılı kanunla kurulan ve 1/3/1961 tarihinde yürürlüğe giren «ORDU YARDIMLAŞMA KURUMU» nun da esasları gene bu Grup Sigortasından faydalanılmak suretiyle tesbit olunmuştur. Ancak, Ordu mensuplarının tamamen maaşlı olmaları, dolayısiyle sigorta

(Devamı Sayfa 39 da)

YARDIM SEVENLER DERNEĞİ

Dr. Mediha ELDEM
Yardım Sevenler Derneği
Genel Başkanı

Yerli ve yabancı bütün ziyaretçilerin, millî bir hayır müessesesi olarak büyük takdir ve hayranlığını kazanan YARDIM SEVENLER DERNEĞİ'miz, 19/Şubat/1928 tarihinde hima ye-i etfal cemiyeti başkanı Dr. Fuat Umay'ın teşebbüsü ile kurulmuş ve «Kadın Yardım Cemiyeti» diye adlandırılmıştır. 29/Şubat/1936 tarihinde ise, aziz Atatürk'ün işaretlerile derneğimizin adı «Yardım Sevenler Derneği» olarak değiştirilmiş, 22/Haziran/1941 tarihinde ise, Bakanlar Kurulu kararile umumî menfaatlara hâdim dernekler meyanına alınmıştır.

Kuruluşundanberi günden güne gelişen derneğimiz hem çalışma alanlarını genişletmiş, hem de bütün yurt sahasına yayılmağa başlamıştır. Derneğimiz hâlen (45) İl ve (47) İlçede merkez ve şubeler halinde çalışmakta ve hizmetlerini yurdun en ücrâ köşelerine kadar ulaştırmağa gayret etmektedir.

Gayemiz :

Derneğimizin ana gayelerinden biri, yurtdaşlara elinin emeği, gözünün nuru, alnının teri karşılığı hayatlarını kazanmak fırsat ve imkânını vermektir. Bu çeşit yardımlar, yardım görenlerin gurur ve izzeti-nefislerini de incitmediğinden büyük bir minnetle karşılanmaktadır.

Yardımlarımız (1) emek karşılığı ve (2) karşılıksız yardımlar olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

Emek karşılığı yardım için gerek genel merkezimizde ve gerek yurdun her tarafındaki merkez ve şubelerimizde çeşitli atelyeler açılmış bulunmaktadır. Bu maksatla genel merkez binamızda açılmış bulunan atelyelerimiz şunlardır: dikiş, nakış, çorap, triko, çanta ve bavul atelyeleri.

Bu atelyelerde çalışan işçiler emek karşılığı haklarını aldıkları gibi, kendilerine ayrıca tıbbî bakım sağlanmakta, derneğe gidip gelme otobüs ücretleri ödenmekte, ücretsiz olarak her gün öğle yemeği verilmekte, bir de ara sıra yiyecek ve giyim eşyası yardımı yapılmaktadır. Evde bakılacak çocukları olduğu için derneğimizde çalışamayan bazı işçilere de, evlerinde yapmaları için iş verilmekte, bu suretle onların da geçinmelerine yardım edilmektedir.

Derneğimizin karşılıksız olarak yapmakta olduğu yardımlar da çok çeşitli ve geniş çaptadır. Bu arada başlıca şu yardımlar yapılmaktadır :

a) Çalışamayacak derecede düşkün ve yoksul yurtdaşlara yapılan aynî ve nakdî yardımlar,

b) Fakir öğrencilerin okul ihtiyaçlarının karşılanması,

c) Orta, lise ve yüksek tahsilde bulunan öğrencilere karşılıksız olarak verilen burslar,

d) Kimsesiz ihtiyarlara daimî aylık yardım,

e) Muhtaç hastalara ilâç, gıda ve giyim eşyası yardımı,

f) Fakir ve hasta yolculara seyahatları için yapılan nakdî yardımlar.

Yalnız genel merkezce yapılan bu yardımların bir senelik müfredatı şöyledir :

50.459.—	lira	daimî yardım,
71.124.—	»	âcil yardım,
33.428.—	»	öğrenci yardımı,
5.631.78	»	emek mukabili yardım,
29.382.—	»	vesait ücreti yardımı,
23.890.—	»	ilâç yardımı,
59.108.—	»	yemek yardımı,
35.384.—	»	gıda yardımı,
97.073.—	»	giyim yardımı, olmak üzere,
972.629.—	liradır.	

Derneğimizin sosyal hizmetlerinden biri de üniversiteli genç kızlarımız için açmış olduğu öğrenci yurdudur. Derneğimizin merkez binasında, Ankarada yüksek tahsil yapan genç kızlarımız için açılmış olan bu yurt'ta (200) genç kızımız bulunmaktadır. Bu yurda aileleri Ankarada bulunmayan üniversiteli kızlarımız kabul edilmekte ve 250 lira gibi küçük bir aylık ücret mukabilinde kendilerinin yemek ve diğer ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ne yazık, ki çok rağbet gören bu yurdumuza yapılan müracaatların hepsi, yer darlığından karşılanamamaktadır. Eğer derneğimizin malî imkânları genişlerse binamıza bir kat daha ilâve edip öğrenci yurdumuzun barındıracağı öğrenci sayısını 300'e çıkarmak mümkün olabilecektir.

Derneğimizin bir özelliği de, gerek idare heyetlerinin ve gerek genel merkez kurulu üyelerinin derneğimize tamamile fahrî olarak çalışmalarıdır. Çok kıymetli saatlerini ve günlerini derneğimizde çalışmağa hasreden bu arkadaşlarımızın biricik zevki, yardıma muhtaç yurtdaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak ve ızdıraplarını dindirmektir.

Kızılay Düşüncesinin Tarihimizden Gelen Kaynakları

Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK
İstanbul Üniversitesi Tıp
Fakültesi Fizyoloji Enstitüsü

Kızılay, en çok muvaffak olmuş millî müesseselerimizden birisidir. Bu başarının başlıca sebebi, bizce onun, Türk tarihinin derinlerinden gelen kaynaklara sahip olmasıdır. Kızılay düşüncesi, verimli topraklara düşmüş bir tohum gibi, sür'atle ve emniyetle gelişmiştir. Öyle ki hiçbir Kızılhaç'tan geri kalmamış, aksine, onların çoğundan fazla verimli ve tesirli olmuştur.

Çünkü Kızılay, Türk milletinin ruhundan ve tarihinden gelen ve âdeta ikinci bir tabiat halinde olan yardım fikrinin yeni bir metodla, yâni Batı metodu ile teşkilâtlanmasından başka birşey değildir.

Bu müessese, ayni zamanda batılılaşma tarihimizin de bir vesikasıdır ve Türk müesseselerinin nasıl batılılaşması lâzım geldiğini de gösteren bir kılavuzdur.

Kızılayı Türk tarihine bağlayan bağlar nelerdir?

Türk tarihi, uzun zaman bir askerlik ve yiğitlik macerası olarak anlatılmıştır. Oysa, onu o derece başarılı yapmaya askerî satvetin yetmiyeceği aşikârdır. Bir milletin tarihi, birtakım müesseselerinin eseridir.

Türk müesseseleri içinde millî bir uyanıklığın, halis bir dinî vecdin ve insanî kemalin ortak eseri olan sosyal yardım, müesseselerin en önemlilerinden birisidir.

Türkiye o memlekettir ki, sosyal yardım fikrini doğurmakla yetinmiyerek, onu erkenden teşkilâtlandırmış ve böylece bir içtimaî şuur ve bir sosyal basiret halinde yoğurmuştur.

Biz, bu tezi ispatlamak için sadece iki millî müessesemizden örnekler vereceğiz :

1 — Fütüvvet (ahilik teşkilâtı),
2 — Vakıf müessesesi.

Türkiye'nin 1071 de doğuşundan itibaren büyük bir sosyal müessese dikkatı çeker: Ahilik müessesesi. Bu müessese Doğuda kadîm bir tarihe sahip olan fütüvvetin milletimiz içinde belirmiş millî bir şeklidir. Aslında meslekî yâni ameli ihtiyaçlarla dinî icapların bir karması olan fütüvvet, tarikatların aksine olarak, bu dünya hayatını güzelleştirme gayesini güder.

Türk fütüvveti olan ahilik bir bakıma ilk sendika, ilk esnaf korporasyonu ve ilk sosyal sigorta ve yardım teşkilâtımızdır.

Evliya Çelebi'ye göre meslek ve san'atlara muvazi teşkilâtlanan ahilik kolları 480'e kadar çıkmıştır. Bu loncalarda ana fikir: Sosyal yardımla sefaleti önlemek, meslek ve san'atın yozlaşmasına mâni olacak disiplini kurmaktır.

Her esnaf loncasının bir pirî, şeyhi veya vekili demek olan nakibi, bir yiğitbaşısı, bir duacısı, bir çavuşu, bir kâhyası vardı. Şeyh, loncanın temsilcisidir. Bunlar gelenek olarak bir islâm veya Tür büyüğünü rehber edinirler. Bu çeşit Türk büyüklerine Alperen adı verilir.

Yiğitbaşı, esnaf arasındaki ihtilâfları hal'eder, hakem olur. Dâvâların mahkemeye intikaline hacet bırakmaz. Duacı, törenlerde gülbank çeker, kâhya esnafın en kıdemlisidir. Kâhya olabilmek için en az üç usta yetiştirmiş olmak şarttır.

Her loncanın bir «orta sandığı vardı. Bu, bir çok bakımlardan, bir sosyal yardım hattâ sigorta sandığıdır. Sermayesi «ihvan» denen üyelerin aidatları ile kalfalığa ve ustalığa yükselenlerden alınan aidatlardan meydana gelirdi.

Bu sandık; evlenme, hastalık, ölüm, ihtiyaç gibi hallerde esnafa faizsiz borç para verirdi. Sandığı seçimle gelen beş kişilik bir hey'et idare eder, kâhya hesaplardan sorumlu olurdu. Bir kâhya ölürse hemen ertesi gün esnaf toplanır, idare hey'etine dahil olmıyan birisini kâhyalığa seçerdi.

Ayrıca 24 esnaf zümresinin kâhyalarından mürekkep bir «kâhya meclisi» vardı. Bu meclis her ayın son cuma günü toplanır, Kâhyabaşı kayd-ı hayat şartıyla seçilirdi. Bu zat ihtilâfları halleder, suçlu esnafı cezalandırırdı.

Yılda bir kere de bütün esnaf, üç gün süren bir genel toplantı yapardı. Bu toplantı bir gezinti şeklinde olurdu. Her esnaf zümresinin bir sancağı vardı. Bu sancağın üstünde çalışmayı öven âyet ve hadisler yazılı idi.

Ahi'liğe kabul edilen şahıs kazanmaya teşvik edilirdi, fakat kazancından kendisine ancak 18 dirhem gümüş alıkoyabilir, fazlasını sosyal yardım sandığına verirdi. Teşkilâta kabul edilen şahıs, loncaya, meslekdaşlarına, san'atına, büyüklerine ihanet etmedikçe çıkarılmazdı. Buna mukabil kendisinin hayatı, istikbali teşkilâtça garanti edilirdi. Bu, mütüel bir sigorta düşüncesidir.

Teşkilâta alınan şahıs, kendisine âdâbı öğretecek bir yolatası, bir de arkadaşlık edecek «yol kardeşi» edinirdi. Ahi'ler, keyfi hareket edemezlerdi. Gelenek, âdab ve murakabe sıkı idi. Kararlar meclislerde alınırdı. Zamana intibakı gerektiren yeniliklere, bu meclisler karar verirdi.

Sanat ve meslek disiplini sosyal yardım fikri ile paralel yürütülmüştür. Yetişmiş bir çırağın dükkân açmasına izin verme töreni olan peştemal kuşatma merasimi beş yılda bir yapılırdı. Kuyumculuk sanatında bu tören yirmi yılda bir yapılırdı. Bu müddetler san'attaki titizliği gösterir. Çırak, ustasına mutlak itaate mecburdur. Edinilen «yol atası», İngiltere'de hâlâ mevcut super viser'ları andırır.

Ahilik birtakım vazife normları yaratmıştır. Meselâ zevceye karşı vazifeler: nafakasını, giyimini helâl para ile sağlamak, ona dini vazifelerini öğretmek, akrabasının yoksulluğundan arlanmamaktı.

Komşular üç derece idi. 1 — Hıristiyan komşu, 2 — Müslüman komşu, 3 — Akraba komşu.

Halka karşı vazifeler :

Bütün halkın iyiliğine dua etmek. Herkesin halini anlamak. Bedeni ile, ruhu ile, parası ile, bilgisi ile halka faydalı olmak, onları ıslaha, uzlaşmaya uğraşmak. İnsaf sahibi olmak, fakat başkasından insaf istememek. Herkesten ancak yapabileceği şeyi istemek.

Ana, babaya karşı vazifeler :

Canını, malını onlar uğruna feda etmek, onları Tanrıyı sayar gibi saymak.

Ahilik, bu sağlam usul ve teşkilât ile büyük nüfuz kazanmış, hatta siyasî iktidara sahip olmuştur. Osman Gazi'nin ölümünde Orhan'ı destekliyen onlar olmuştur. Ankara kendilerinin başşehri olmuştur. Arslanhane Camii onların eseridir.

Bu feyizli teşkilâtın zamanla çökmesi şu sebeplerden olmuştur:

Sanayi devrinin başlaması ile el tezgâhlarının, dolayısiyle küçük esnafın işsiz kalması, askerin esnaflıkla uğraşmaya başlaması, (esnaf vergi ve lonca aidatı ödediği halde asker bunları ödemezdi, bu hal zaman zaman esnaf ihtilâllerine sebep olmuştur.) Nihayet yeni zevkin, yani modanın hâkim olması da esnafı çökertmiştir. Loncalar bu halleri ile 1908 e kadar yaşıyabilmişlerdir.

Loncalar devrinin sona ermesinden sonra da sosyal yardım sandıkları, bir müddet daha yaşamışlardır. Orta Anadolu'nun kadim şehirlerinde her mahallenin bir mahalle sandığı vardı. Bu sandık mahallenin yetim çocuklarını yetiştirir, dullara yardım ederdi.

Konunun özetini alırsak çağdaş Kızılay fikri ile ahiliğin temas noktaları şunlar oluyor:

1 — En geniş mânâda sosyal dayanışma ve yardım.

2 — İnsanları tembelliğe ve tevekküle değil, iş sahibi etmeye yönelen bir yardım politikası.

3 — Sefalete karşı savaş.

Türk sosyal yardım kurumlarından tarihî olan birisi de vakıf müessesesidir. Gerçi vakıflar Doğu âleminin en eski müesseselerindendir. Fakat bu müessese, en yüksek tekâmülüne Türkler elinde erişmiştir. Türk ve halis müslüman geleneğinde servet, şahıslar elinde bir emanettir. Onun şahsî kaprisler emrinde değil, toplum uğrunda harcanması esastır.

Vakıfların bir zamanlar toplum hayatımızda oynadığı rolün azametini anlatmak için sayın Profesör Ömer Barkan'ın bir yazısından şu rakamları naklediyorum:

Hicrî 940 yılında devlet bütçesinin Anadolu'da % 17 si vakıflardan gelmektedir. Bütçe toplamı 79 milyon iken vakıfların payı 8,3 milyondur. 1507 yılında devlet gelirlerinin 20 milyonu padişah mülklerinden 20 milyonu da vakıflardan gelmekte, mütebaki gelirler 20 milyon tutmaktadır. Yani bütçenin üçte biri vakıflardan gelmektedir.

Evkafın gayeleri şu yönlerdedir :

1 — İlim müesseselerini (medreseler) yaşatmak,

2 — Sağlık müesseselerini yaşatmak,

3 — Din ve tarikat müesseselerini yaşatmak (Câmi, mescit, zaviye, tekke)

4 — Sosyal yardım müesseselerini yaşatmak (imaret, aşhane, sebil, hastane),

5 — Şahıs ve ailelere tahsis olunanlar,
6 — Yolların bakımı için tahsis edilenler,
7 — Hayvanları korumaya mâtuf vakıflar.

Bu tasniften anlaşılacağı veçhile vakıf müessesesi kadim bir tarihe sahip olmakla beraber, o müessese en büyük tekâmülüne Türkler elinde erişmiştir.

Bursa'da göç edemeyen hasta leyleklerin bakımı için önemli mallar bağışlayan veya yol üstündeki taşları kırdırmasını, kışın kapanan yolların açılmasını sağlayan Vakıfların heybeti ve insanlığı insana haşmet verir.

Vakıflar arasında şüphesiz en önemlileri sosyal yardımla ilgili olanıdır. Türk ruhunun bütün şefkat ve basireti bu Vakıflarda belirir.

Türk sosyal yardım ruhunun esası, Türk toplumu içinde sosyal sefaleti önlemek ve dayanışmayı sağlamaktır. Türk basiretinin bir sosyal müessesesi siyasi bakımdan da tesirli olması bakımından ilginçtir. Bu müessese Barkan'ın tâbiriyle «Kolonizatör dervişler ve tekkeler» müessesesidir. Atalarımız, fütuhat devirlerinde sosyal yardımı, bir expansiyon vasıtası olarak da kullanmışlardır. Sınır bölgelerinde hattâ düşman toprakları içinde sistemli olarak tekke ve zaviyeler kurmuşlardır. Bu müesseselerin vazifesi sosyal yardım yolu ile pro-Türk bir sempati havası yaratmaktır.

Esasen Anadolu'nun bir asır zarfında bir baştan öteki başa Türkleşmesinde sosyal yardım düşüncesi büyük rol oynamıştır. Böylece sosyal yardım, sosyal olduğu kadar politik basiret eseri olarak görünmektedir. Sosyal yardım geleneğinin hâlâ izleri silinmemiş olan bir belirtisi de aşhanelerin yerine ka'im olan evden-eve yardımlardır. Bu evde güzel koku neşreden bir yemek pişirildiği zaman kokunun yayılabileceği evlere o yemekten yollamak âdeti Orta Anadolu'da yaşamaktadır.

Esasen Türk töresinde komşuluk çok önemli bir rol oynar. «Ev alma komşu al» ata sözü çok mânâlıdır. Komşuluk bir nevi akrabalık ifade eder. Komşunun bütün acıları paylaşılır, bütün sevinçleri beraber tadılır.

Bu bakımdan Türk Milletinin şuuruna, necabetine, yardım anlayışına ulaşabilen bir millet yoktur, demekte mübalâğa yoktur.

Böylece, sâdece ana hatları ile Kızılay düşüncesinin tarihimizden gelen köklerini göstermeğe çalıştım.

Bu kökler, Kızılay'ımızın sür'atli ve feyizli başarısının sebebini aydınlatır sanırım. Bu sebeple Kızılay Türk ruhuna uygun ve en büyük sosyal yardımlaşma müessesemizdir.

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ DEKANLIĞININ (MÜLKİYE ŞEREF KİTABI) HAKKINDA BİLDİRİSİ

MÜLKİYE'nin eski, yeni bütün mezunlariyle hayatta olmayan Mülkiyeliler'in ailesi fertlerine:

MÜLKİYE'nin 106 yıllık târihi fonksiyonunu Türk ve Dünya Kamu Oyuna izah etmek amacıyla, MÜESSESE'nin bir asırlık târihinin izâhını, 1859 - 1966 bütün mezunlarının noksansız hal tercümelerini kapsayacak (YENİ MÜLKİYE TÂRİHİ VE MÜLKİYELİLER) Kitabının hazırlanmasına karar verilmiş; Mart - 1966'dan beri çalışmalara, kurulan (Büro) da, başlanmıştır.

Bu hususta şimdiye kadar mezunlarımıza ve hayatta olmayanların adresleri tesbit edilebilen aileleri fertlerine 6000'e yakın mektup - sirküler, soru fişi gönderilerek durum etraflıca izah edilmiştir.

Sirkülerde tesbit edilen ve cevap verme müddetinin sonu olan 30.Temmuz.1966 günü, bazı mezunlarımızın haber alamadığı düşüncesiyle 1.Ekim.1966 târihine kadar uzatılmıştır.

Adreslerine mektup - sirküler gönderilen mezunlarımızın soru fişlerini yukarıda belirtilen tarihe kadar cevaplandırmaları; kendilerine mektup - sirküler gönderilemeyenlerin de:

1 — P.K. No: 10, Cebeci - Ankara adresine;

VEYA

2 — 13 55 97 — Ankara telefonuna müracaat etmeleri önemle rica olunur.

MEMLEKETİMİZİN İLK SOSYAL YARDIM KURUMU

AMELEBİRLİĞİ

Kâmil ERDEHA

I — KURULUŞU :

Türk ulusu, Sakarya dolaylarında ölüm dirim savaşı yaparken, onun Büyük Meclisi Ankara'da, Türk sosyal hukuk tarihinde inkilâp yapan bir kanun kabul ediyordu: «Ereğli Havzai Fahmiyesindeki (kömür havzasındaki) maden ocaklarında çalışan amelenin hukuku mütekabilelerinin temini hakkında kanun.» (10 Eylül.1921, K. No: 151).

«Kişisel emeğiyle geçimini temine çalışan ve sermayedarlarına önemli servet kazandıran ve daima ezilmiş ve ezilmeğe mahkûm bulunmuş ve hiç bir taraftan yardım görmemiş olan maden işçilerinin maden sahiplerine karşı karşılıklı haklarını ve mümkün olduğu kadar daha insani bir hayat geçirmelerini temin etmek» (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi 10. Cilt, S. 194-195) gerekçesiyle çıkarılmış bulunan bu kanun hükümlerine uyularak, 22/7/1923 tarihinde ve 2608 sayılı kararname ile «Zonguldak Ereğli Kömür Havzası Amelebirliği» kurulmuştur.

Füzyondan, yani Zonguldak kömürlerinin tüm devletleştirildiği 1940 yılından önce Havza'da çeşitli yerli ve yabancı ortaklıklar çalışıyordu. Bu Kararnameye göre, her madende bir «ihtiyat ve teavün sandığı» kurulacaktır. Bu sandıkların tümüne birden «Amelebirliği» adı verilir. Füzyondan sonra, bu sandıklar kalkmış, bunların hepsinin yerini Amelebirliği almıştır.

Bugün Amelebirliği'nin üyelerini Zonguldak Ereğli Kömürleri İşletmesi (E.K.İ.) ve Çatalağzı Elektrik Santralı (Çates) İşletmesinde çalışan 40 bini aşkın işçi, memur ve hizmetli teşkil etmektedir.

II — YÖNETİM VE DENETİMİ :

Amelebirliği Yönetim Kurulu işveren ve işçiler arasından ve işçiler için her işletme mıntakası esas alınmak üzere eşit miktarda seçilecek üyeden kurulur. Bunların özürleri dolayısıyla bulunamadıkları toplantılarda, yerlerini alacak üye ve vekilleri ayni suretle işveren ve işçiler tarafından seçilir.

Amelebirliği Yönetim Kurulu her hafta toplanmak üzere aralarından beş kişilik bir faal kurul seçer. Bunlara verilecek huzur hakları Yönetim Kurulu tarafından tesbit olunur.

Zonguldak İli Çalışma Müdürü, Amelebirliği Yönetim Kurulu ill faal kurulun başkanıdır. Kararlar çoğunlukla verilir. Eşitlik durumunda başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu teşkil eder. (Halen Yönetim Kurulu 7 işçi, 7 işveren temsilcisi ve çalışma müdürü olmak üzere 15 kişiden kurulmuştur.

Amelebirliği Çalışma Bakanlığının denetimine tabidir.

III — GELİRİ :

Amelebirliğinin başlıca gelir kaynağı:

a) Ereğli Kömürleri İşletmesi (E.K.İ.) ile Çatalağzı Elektrk Santralı (Çates) İşletmesinde çalışan bütün işçi, memur ve hizmetlilerin brüt maaş ve ücretleri üzerinden kesilen % 1,5 oranında aidat ile;

b) E.K.İ. ve Çates'in % 1,5 oranında ödediği işveren hissesidir.

Amelebirliğinin yaptığı yardımlardan faydalanmak için, toplam olarak % 3 ü bulan bu meblağın ödenmesi şarttır.

IV — YAPTIĞI YARDIMLAR :

Amelebirliği, üyelerine ve üyelere verilen cüzdanlarda kayıtlı bütün aile fertlerine aşağıda yazılı yardımları yapar:

1. **Gündelik Yardımı:**

Bu yardım, işçi üyelere, iş kazası ya da meslek hastalıkları dışında kalan kaza veyahut hastalıklardan ötürü tedavide geçen, çalışmadıkları ve işverenden ücret, Sosyal Sigortalar Kurumundan geçici iş göremezlik ödeneği almadıkları günler için, gündelik ücretlerinin tümü üzerinden hesap edilerek, yapılır.

2. **Cenaze Kaldırma Yardımı:**

Üyelerin veya aile fertlerinden birinin ölümü üzerine yapılan maktu yardımlar. (125.— Lira).

3. **Ödünç Para Yardımı:**

Bu yardım :

a) aralıklı da olsa 300 günden 900 güne değin çalışma süresi bulunanlara yarım aylık ücretince,

b) aralıklı da olsa 900 günden fazla çalışma süresi bulunanlara bir aylık ücretlerince, % 3 masraf karşılığı peşin alınmak, sekiz eşit taksitte tahsil edilmek şartıyla yapılmaktadır.

4. **Fakir İşçi Çocuklarına yardım :**

Bu yardım, Zonguldak İlinde bulunan okulların tümünde okuyan yardıma muhtaç üye çocuklarına, okullar aracılığıyla yapılmaktadır.

5. **Aile Fertleri Tedavi Yardımı :**

11.8.1942 tarihli ve 2/18562 sayılı kararname gereğince, E.K.İ. ve Çates gerekli sağlık teşkilâtı, hastane, dispanser v.s. kurmak zorundadır. Buralarda üyeler ve aileleri bedava te-

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU

Tahsin BARANOĞLU
Türkiye Çocuk Esirgeme
Kurumu Genel Müdürü

Atatürk'ün irşatlariyle 30 Haziran 1921 de kurulan «Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu», bugün, yarım yüzyıllık bir geçmişe sahiptir.

Eski adiyle «Himaye-i etfal cemiyeti» 30 Haziran 337 tarihinde Ankara'da tescil edilmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumunun ilk «Nizamnamesinde, 2. maddede, gayesi şöyle belirtilmişti ; «Cemiyet evvelâ şehit çocukları ile saniyen harp malûllerinin ve harp felâketzedelerinin çocuklariyle iştigal eder.»

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunu Ankara'da kuranlar şunlardır : Mustafa Fevzi Paşa (Kozan Mebusu), Dr. Adnan Bey (İstanbul Mebusu), Dr. Fuad Bey (Bolu Mebusu), İbrahim Süreyya Bey (Saruhan Mebusu), Mustafa Necati Bey (Saruhan Mebusu), Dr. Refik Bey (Beyazit Mebusu), Muhtar Bey (İstanbul Mebusu), Rauf Bey (Büyük Millet Meclisi İkinci Başkanı), Şeref Bey (Edirne Mebusu), Vasıf Bey (Heyet-i Merkeziye Azâsından), Abdullah

---

davi görürler. İlâçları parasız olarak verilir. İcabında bu hastalar Sağlık Teşkilâtı sağlık kurulunun raporu üzerine, yurt içinde başka sağlık yurtlarına gönderilip tedavi ettirilir.

Sağlık Teşkilâtının yapacağı masrafların % 20 ye kadarki kısmı Amelebirliğince karşılanır.

6. **Takma Ayak Yaptırma Yardımı:**

Bu yardım,, iş kazası veya meslek hastalığı dışında kalan kaza veya hastalıklardan dolayı ayağını kaybeden üyelere yapılır.

7. **Yüksek öğrenim bursu yardımı:**

Bu yardım, a) enaz onyıl kıdemi olan, b) enaz on yıl kıdemi olanlardan ölen, c) çalışma süresi ne kadar olursa olsun iş kazası sonucunda ölen üyelerin yurt içinde yüksek öğrenim gören çocuklarına, öğrenim süresince karşılıksız olarak, aylık 250 lira üzerinden yapılmaktadır.

Ayrıca işçi üyelerin çocuklarından madencilik mesleğinde tahsil yapmak isteyenlere mecburi hizmet karşılığında burs verilmektedir.

8. **Son yardım:**

Bu yardım:

a) işten ayrılmak mecburiyetinde kalan işçilere,

b) ölen işçi ailelerine,

c) ihtiyarlayan işçilere, yapılmaktadır.

Amelebirliğinin 1965 yılında yaptığı sosyal yardımlar aşağıda gösterilmiştir:

V — İLGİLİ MEVZUAT :

Amelebirliği ile ilgili mevzuat şunlardır :

1. 10.Eylül.1337 (1921) tarihli ve 151 sayılı kanun,
2. 22.7.1339 (1923) tarihli ve 2608 sayılı kararname ile çıkarılan «Amelebirliği ve ihtiyat teavün sandıkları talimatnamesi» ve değişiklikleri,
3. 11.8.1942 tarihli ve 2/18562 sayılı kararname ile çıkarılan «Ereğli Kömür Havzası maden ocaklarında çalışan işçilerin sıhhi ihtiyaçlarını temine dair nizamname» ve değişiklikleri,
4. «Ereğli Kömür Havzası Amelebirliğinin yardım baremi ve tatbikatına dair yönetmelik» ve değişiklikleri.

VI — SONUÇ :

Amelebirliği, yılda ortalama 300 bin kişiye, şu veya bu şekilde yardım eden, memleketimize özgü şartlara göre kurulmuş ve bu yüzden başarıya ulaşmış ilk Türk sosyal yardım kurumudur. Zonguldak ilinde oturan ailelerden çoğunun hiç olmazsa bir ferdi Kömür Havzasında çalışmaktadır. Bu sebeple, şimdi Doğu illerimizde yeni uygulanmaya başlayan sağlık sosyalizasyonunun, uzun yıllardanberi Zonguldakta uygulandığı ileri sürülebilir. Nitekim, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun «hastalık sigortası» ile ilgili kısmı Amelebirliğinin varlığı dolayısıyla Zonguldakta uygulanmamaktadır.

Yardımın nevi	Faydalanan kişi	Tutarı (TL.)
1. Gündelik yardımı	14.340	1.530.978,96
2. Cenaze kaldırma yardımı	730	91.200,—
3. Fakir işçi çocuklarına yardım	—	23.400,—
4. Takma ayak yaptırma yardımı	1	400,—
5. Aile fertleri tedavi yardımı	275.282	2.641.026,29
6. Yüksek öğrenim bursu yardımı	48	145.500,—
7. Son yardım	504	1.003.084,27
8. Borç para yardımı	9.148	5.139.092,45
Toplam		**5.435.589,52**

Azmi Bey (Eskişehir Mebusu), Yunus Nadi Bey (İzmir Mebusu», Nafiz Bey (Erzurumlu Tüccar), Dr. Rıza Nur Bey (Sinop Mebusu), Faik Bey (Edirne Mebusu), Hüseyin Ragıp Bey (Matbuat Umum Müdürü), Hoca Esat Efendi (Aydın Mebusu), Eyüp Sabri Bey (Eskişehir Mebusu), Emin Bey (Canik Mebusu), Enver Bey (İzmir Mebusu) Hamdi Bey (Bilecik Mebusu), Vehbi Bey (Niğde Mebusu).

Kuruluş gayesi :

Bugünkü Anayasamızın 35. maddesine konan hükmü tahakkuk yolunda, Devletimize başarılı hizmetler gören Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, aynı zamanda Dünya Çocuk Hakları Beyannamesindeki prensipleri tahakkuk ettirme yolunda da gayretler harcamaktadır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuk dâvasını bir kül olarak ele almak istemekte ve fakat geniş maddi imkânlara sahip bulunmaması dolayısiyle çalışmalarını bukünkü çerçeve içinde teksif etmiş bulunmaktadır.

Toplum temel dâvası olan çocuk problemlerini tezce hal için Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu bütün gücünü harcamaktadır.

Kurum Tüzüğünde tesbit edilmiş olan başlıca gayeleri şöyle özetleyebiliriz :

Kurum, çocukların memlekete ve insanlığa yararlı olacak şekilde yetişmelerini sağlamak, haklarını ve sağlıklarını korumak amaciyle kurulmuştur.

Çocukların yuvalarda ve gündüz bakımevlerinde korunması, esas itibariyle, (0 - 6) yaştaki çocukları öngörmektedir. Genel olarak 12 yaşına kadar çocukların korunması, maddi ve mânevi desteklenmesi de Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun amaçları arasındadır.

Kurumun çalışma konuları :

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Tüzüğünde çalışma konuları özet olarak şöyle sıralanmıştır :

Annelere sağlık kurallarını belletecek yayınlar yapmak, çocuk bakım kursları açmak, çocuk bakıcı hemşireler yetiştirmek, zayıf gebe anneler için «Ana Bakımevleri» açmak, çocuklara parasız banyo, süt temin etmek, çalışan annelerin çocukları için gündüz bakımevleri açmak, kimsesiz yavrular için yuvalar tesis etmek, poliklinikler kurmak, çocuk hastahaneleri, sanatoryomlar açmak, parasız ilâç dağıtmak, okul çocuklarına her çeşit yardımı yapmak, çocuk bahçeleri kuran belediyeleri desteklemek, zararlı çocuk yayınlariyle savaşmak, okul çocukları için faydalı yayınlar yapmak, çocuk mahkemeleri kurulmasını desteklemek, suçlu olan çocukları ceza infaz sistemi içinden çıkarak, bakım eğitim ve ıslâh evlerinde toplanmalarını sağlamak, çocuklar için bir sosyal sigortanın gerçekleşmesine çalışmak.

Kurumun bugünkü faaliyetleri :

Hâlen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun memleketin çeşitli köşelerinde 18 çocuk yuvası, 8 gündüz bakımevi, 10 polikliniği, 1 doğumevi ve çocuk hemşiresi yetiştiren lise seviyesinde 1 koleji vardır. Bu sağlık tesislerinde kimsesiz yavrulara bakılmakta, yoksul anneler muayene edilmekte, çalışan kadınların çocukları kurumun kreşlerinde gündüzleri bakılmaktadır.

Kurumun çeşitli merkezlerinde kurulmuş olan süt dağıtım merkezlerinden fakir ailelerin çocukları için hergün parasız süt dağıtılmaktadır. Halen kurumun yuvalarında 2.500 den fazla çocuğa devamlı bakım sağlanmaktadır. Bu yuvalarda okul çağına gelen çocuklar Millî Eğitim Bakanlığının yetiştirme yurtlarına devredilmektedir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, okul çocukları için faydalı kitaplar yayınlamakta ve okul çocuklarına 50 kuruş gibi çok ucuz bir bedelle «Çocuk ve Yuva» adlı 36 sayfalık bir dergiyi muntazaman yayınlamaktadır.

Kurum, Dünya Çocuk Günlerine, Dünya Çocuk Kitapları Sergilerine her yıl katılmakta, radyodan, basından sık sık faydalanmaktadır.

Kurumun organları :

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun 1 Genel Merkezi (Ankara'da), 67 ilde merkezleri, 310 ilçede şubeleri ve 42 bucakta da kolları vardır.

Kollar şubelere, şubeler merkezlere, merkezler ise Ankara'daki Genel Merkeze bağlıdır.

Kurumun en yüksek organı genel kongredir.

Genel kongre 2 yılda bir Ankara'da toplanır. Genel Merkez Heyetini seçer. 25 kişiden kurulu olan Genel Merkez Heyeti Genel Başkanı, İkinci Başkanı ve 7 kişilik Genel Yönetim Kurulunu seçer.

Gelir kaynakları ve varlıkları :

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun (Merkezler, Şubeler hariç) yıllık bütçesi 4 milyon lira civarındadır. Kurumun başlıca gelir kaynakları şunlardır :

a — Halkın bağışları,
b — Devlet yardımı,
c — Şefkat pullar hasılâtı,
d — Taşınmaz mallar kiraları,
e — İşletme gelirleri (Ankara'daki Kavacık Suyu ve Bartın'daki içme suyu gibi),
f — Sürekli üye ödentisi,
g — Balolar,
h — Piyangolar,
i — Diğer hayır kurumlariyle paylaşılan fitre ve kurban derileri gelirleri.

Türkiye Çocuk Esingeme Kurumunun Ankara'da İstanbul'da ve memleketin çeşitli köşelerinde kiraya verdiği apartmanlar, yuva binaları, yönetim binaları, arsaları, sinemaları gibi 80 i aşkın mülkü vardır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu halen Ankara'da Anafartalar Caddesi üzerinde büyük bir işhanı inşa ettirmektedir.

ORDU YARDIMLAŞMA KURUMU

Yazan: **Ferda YAZGAÇ**
Ordu Yardımlaşma Kurumu
Genel Müdür Muavini

I. GİRİŞ :

Sosyal sigortalar, sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile kurulmağa başlanmış ve 19 uncu asırdan sonra hızlı bir gelişme göstermişlerdir. Bu teşekküller; sigortalıları veya geride bıraktıklarını kaza, hastalık, ihtiyarlık ve ölüm gibi risklere karşı korumaktadırlar. Bu sebeplerden biri ile çalışamıyacak duruma gelen sigortalının geçim problemini ve ekonomik güvenlik endişelerini çözümlemek veya ölümü halinde bakmakla mükellef olduğu kimselere yardım etmek sosyal sigortaların ortaya çıkmasının başlıca sebebidir.

Sosyal sigortalar, gayelerini gerçekleştirebilmek için muhtaç oldukları paraları, prim olarak sigortalılar veya sigortalıları çalıştıran işverenlerden toplarlar. Meselâ Memleketimizde Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu, memur aylıklarından ve işçi ücretlerinden kesilen primlerle birlikte Devletin ve İşveren müesseselerin yaptığı ödemelerle malî kaynaklarını sağlarlar. Kanunî ve mecburî müesseseler olarak Sosyal Sigortaların sağladıkları gelirler, bütün ileri memleketlerde, bu iki kaynaktan aynı zamanda toplanan paralardan meydana gelir.

Ordu Yardımlaşma Kurumu da kanunî ve mecburî bir sosyal sigorta müessesesidir. Diğerlerinden farkı; munzam sigorta yapması ve mali kaynakları içerisinde Devletin hissesi bulunmamasıdır. İlerde arz edeceğimiz taahhütleri, kanunla kurulmuş olması ve mecburî bulunması bakımlarından tam bir sosyal sigorta durumunda olan Kurum, malî kaynakları yönünden bakıldığı takdirde bir özel sigorta müessesesi niteliğinde olduğu görülür.

II. ORDU YARDIMLAŞMA KURUMU'NUN KURULUŞU VE BÜNYESİ :

Ordu Yardımlaşma Kurumu 1 Mart 1961 tarihinde yürürlüğe giren 205 sayılı kanunla kurulmuştur. Kurum Millî Savunma Bakanlığına bağlı, 205 sayılı kanuna ve hususi hukuk hükümlerine tâbi, malî ve idarî bakımdan muhtar ve hükmi şahsiyeti haiz bir teşekküldür. Kuruluş maksadı; üyelerine emeklilik, ölüm ve malûliyet yardımları yapmak ve kanunda yazılı sosyal hizmetleri ifa etmektir.

Türk Silâhlı Kuvvetleri kadrolarında görevli bilumum muvazzaf subay, askerî memur ve astsubaylar ile muvazzaflık hizmetini yapmakta olan yedeksubaylar Kurumun mecburî üyeleridir.

Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Kumandanlığı teşkilâtında, Ordu Yardımlaşma Kurumu ve Kurumun sermayesinin % 50 sinden fazlasına sahip olacağı veya iştirak edeceği şirketlerde çalışan maaşlı, ücretli memur ve müstahdemlerden arzu edenler Kuruma üye olabilirler.

Kurumun gelirleri;

- Yedeksubaylar dışında kalan bütün üyelerinin maaş ve ücretleri tutarından her ay kesilen % 10 lar,
- Yedeksubayların her ay maaşları tutarı üzerinden kesilen % 5 ler,
- Kurum mevcutlarının işletilmesinden elde edilen gelirler,
- Bağış ve yardımlar,

dan sağlanır.

Kurumun organları;

- Temsilciler Kurulu,
- Genel Kurul,
- Yönetim Kurulu,
- Denetleme Kurulu,
- Genel Müdürlük,

tür.

Normal olarak her üç senede bir toplanan Temsilciler Kurulu hariç tutulursa Kurumun

idarî bünyesini genel hatları ile bir anonim şirkete benzetmek mümkündür.

III. KURUMUN FONKSİYONLARI :

Kurumun fonksiyonlarını; kanunî yardımlar, sosyal hizmetler ve gelir gayeli yatırımlar olarak üç kısımda mütalâa edebiliriz.

a) Kanunî Yardımlar :

Kurum, üyelerine; emeklilik, ölüm ve malûliyet yardımları yapar.

Emeklilik yardımı; üyenin Kurum'da geçen ve aidat ödediği her tam hizmet yılına karşılık olarak, Kuruma girdiği tarihteki aylığı ile emeklilik veya sair suretle ayrıldığı tarihe kadar gördüğü zamların kanunda yazılı emsaller ile çarpımları sonucunda bulunan miktarların toplanması suretiyle hesaplanır.

Üyelerin malûliyete duçar olmaları halinde Kurum tarafından yapılacak yardım «tam ve daimî malûliyet yardımı» ve «kısmî malûliyet yardımı» olmak üzere iki kısma ayrılır.

İster vazife dahili ister vazife harici olsun, herhangi bir kaza, hastalık ve sakatlık neticesinde üyenin bir işle meşgul olma imkânından kat'î surette mahrum kaldığı sıhhî heyet raporu ile belirtildiği takdirde, tam ve daimî malûliyet yardımı ödenir. Bunun miktarı, son maaş tutarının 12 katıdır.

Herhangi bir kaza dolayısıyla üye daimî ve fakat kısmı bir malûliyete duçar olursa, malûliyetin ağırlığı derecesinde, kanunen tesbit edilmiş bulunan nisbetler dahilinde kısmî malûliyet yardımı yapılır.

Kurum üyesi iken ölenlerin mirasçıları «ölüm yardımı» na hak kazanırlar. Ölüm yardımının miktarı, üyenin almakta olduğu son maaş tutarının 12 mislidir.

Sayılan bu kanunî yardımların dışında emeklilik yardımı yapılacak durumları olmayan üyelere belli esaslar dahilinde aidat iadesi yapılmaktadır.

Kurumun kuruluşundan 1965 yılı sonuna kadar tahakkuk ettirilen emeklilik, ölüm ve malûliyet yardımları ile yapılan aidat iadeleri 147.720.345 liraya baliğ olmuştur.

b) Sosyal hizmetler :

Kurumun halen üyelerine yapmakta olduğu sosyal hizmetler; borç verme, ordu pazarları ve mesken yardımları olarak üç grupta toplanmıştır. Malî imkânların gelişmesiyle sosyal hizmet çeşitleri artırılabilir. Nitekim 205 sayılı kanun, ordu talebe yurtları ve özel okullar açılması, üyelerin tahsil çağındaki çocuklarının tahsillerinin temini için yurt içi ve yurt dışı tahsil ve staj bursları verilmesi gibi diğer sosyal hizmetleri de öngörmüş bulunmaktadır.

Borç verme faaliyetine 1961 yılında başlanmış olup aralıksız devam edilmektedir. Verilen borç miktarı, maaş miktarına göre, maaşın 2 ilâ 3 katı arasında değişmektedir. Vade 24 ay, faiz % 6 dır. 1965 yılı sonuna kadar toplam olarak 104.576 üyeye 195.021.563.- lira borç verilmiştir.

Ordu Pazarları, üyelere her türlü ihtiyaç maddelerini ucuz ve kaliteli olarak temin etmek amacı ile kurulmaktadır. Bu faaliyete 1963 yılında başlanmıştır. Halen Ankara, Erzurum, Diyarbakır, Konya, Kayseri, Balıkesir, İzmir şehirlerinde mağazalarımız mevcuttur. Ordu Pazarlarının yıllık cirosu 40.000.000 lira civarındadır.

Üyelerimizin, görevleri icabı, daimî yer değiştirmeleri ve malî imkânlarının mahdut oluşu sebebiyle bir mesken sahibi olmaları güçtür. Bu husus gözönüne alınarak mesken yardımlarına birinci öncelik tanınmıştır. Mesken yardımları; 50.000 liralık yapı kredisi 10.000 liralık ek kredi ve Kurumun yaptırdığı meskenlerin üyelere verilmesi şeklinde uygulanmaktadır. Yapı kredisinde vade 15 yıl, ek kredide 5 yıldır. Her iki kredide de faiz % 6 dır. Mesken Yardımları hizmetine 1963 yılında başlanmış ve 1965 yılı sonuna kadar bu gaye için 65.753.062 lira harcanmıştır.

c) Gelir gayeli yatırımlar :

Kurumun aktuaryal hesapları yapılırken kabul edilmiş bulunan asgarî teknik faiz nisbetinin sağlanması; diğer bir deyimle, Kurumun sağlam bir malî bünye içerisinde yaşıyabilmesi için belirli bir rantabilitenin temin edilmesi lâzımdır. Sosyal hizmetlerin müessir bir şekilde yapılabilmesi de keza buna bağlıdır.

Diğer taraftan para kıymetindeki tenezzüllere karşı Kurum varlığının korunması, bilhassa sınaî mahiyetteki iştiraklerle gayrimenkul iktisabı şeklinde reel değerlere bağlanma suretiyle mümkün olmaktadır. Özet olarak belirtmek gerekirse, gelir gayeli yatırımlar; ortalama rantabiliteyi yükseltmek ve paranın satın alma gücünde meydana gelen tenezzülleri karşılamak maksadıyla yapılmaktadır.

Bu yatırımlar yapılırken memleket ekonomisine de azamî derecede yararlı olabilmek maksadiyle bazı prensipler tesbit edilmiştir. Meselâ; Devletin kalkınma plânlarında geliştirilmesi öngörülen sektörlere öncelik tanınması, memleketimizdeki küçük ve orta seviyeli sermayenin kapasitesi dışında kalan yatırımlara ağırlık verilmesi v.s... gibi.

1965 yılı sonunda gelir gayeli yatırımlarımızın dağılımı şöyledir :

İştirakler	117.858.324
Tahviller	59.662.819
Gayrimenkuller	26.810.940
	204.332.083 TL.

Bu miktar Kurum varlığının % 51.8 ine tekabül etmektedir.

Yatırım konularının seçiminde büyük bir titizlikle hareket edilmektedir. Bugüne kadar; petrol, petrol kimyası, otomotiv endüstrisi, zirai mücadele ilâçları, çimento konularında yatırımlar yapılmış; memleketimizde bir tahvil piyasasının teessüsü mevzuunda da Kurumun müessir gayretleri olmuştur.

1961 - 1965 döneminde gelir gayeli yatırımların ortalama net rantabilitesi % 10.66 dır.

IV. KURUMUN GELİŞME TEMPOSU VE MEMLEKET EKONOMİSİNDEKİ YERİ :

1961 yılı sonunda 44.000.000 lira olan Kurum net varlığı 1965 nihayetinde 394.000.000 lirayı aşmıştır. Üyelerimizin ücret statülerinde hiçbir değişiklik olmayacağı dikkate alınarak yapılan hesaplara göre 1970 yılı sonunda Kurum varlığı 900.000.000 liraya ulaşacaktır. Silâhlı Kuvvetler Personel Kanunu ile Devlet Memurları Kanununun tatbikatı sonuncunda bu miktarın bir hayli artacağı tahmin edilmektedir.

Bilindiği gibi iktisaden az gelişmiş memleketlerin kalkınmalarını engelleyen faktörlerden birisi de sermaye kifayetsizliğidir.

Fert başına düşen ortalama millî gelirin gayet az olması sebebiyle gelirin büyük bir kısmının istihlâk harcamalarında kullanıldığı memleketimizde, tasarruf miktarı pek cüz'î kalmaktadır. Bu bakımdan, mecburi tasarruf müesseseleri olan sosyal sigortalar, memleket kalkınması için ihtiyaç duyulan sermayenin teşekkülünde büyük hizmetler ifa edebilecek mahiyettedirler.

Ordu Yardımlaşma Kurumu da, bir taraftan üyeleri olan Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarının istikballerini teminat altına almak, diğer taraftan memleketin iktisadî kalkınmasına katılmak şeklinde ifade edebileceğimiz çok mühim iki görevi yerine getirmektedir.

GELECEK SAYIMIZ

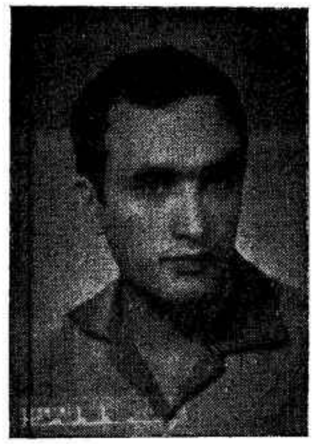
Dergimizin gelecek sayısı «Maliye ve Vergi Politikası» ile ilgili konulara ayrılmıştır. Bu maksatla :

- **Vergi politikamızın genel esasları,**
- **Maliye Teşkilâtının genel kritiği,**
- **Vergi reformu çalışmaları,**
- **Gelir Vergisi,**
- **Kurumlar Vergisi,**
- **Vergi Usul Kanunu,**
- **Gider Vergileri,**
- **Bina ve Arazi Vergileri,**
- **Gümrük Vergisi,**
- **Harçlar ve Resimler,**
- **Belediye Vergi ve Resimleri,**
- **Devletin malî imkânlarıyla çelişen durumlar ve koordinasyon eksikliğinin Hazineye kaybettirdikleri,**

konularında ya da vergilerle ilgili başka konularda yazılmış yazılarınızı bekleyeceğiz.

Yazar, okuyucu ve Maliyeci arkadaşlarımızın konuyla ilgileneceklerini umuyoruz.

Mülkiyeli Bir Sanatçı

Erdem Erdenli

— Erdenli'nin resimleri Roger Vadim tarafından filme ve televizyona çekildi. —

Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirenler arasında edebiyat alanında ün yapmış bir çok kişi vardır. Bu arada ünlü ressamlar da yetişmiştir.

«Sanatçının yapıtı ya kendini topluma, anlatır ya da toplumu çeşitli duyumlar ve sorunlarla karşı karşıya bırakır. Bir yerde sanatı, toplumsal yapının ve yaşayışın belirli bir anlatımı olarak kabul eden sanatçı, eserini topluma ve insana adar. Topluma ve insana adanan her eserde de duyumların yanı sıra fikri bir eğilim göze çarpar. Sanat ekollerini, genellikle duyum ve fikirlerin yapıtlarda en iyi anlatım yollarını bulmak için ortaya çıkan okullar olarak tanımlıyabiliriz.»

Bunları söyliyen sanatçı Erdal Erdenli Mülkiyeli kardeşimizdir. Son yıllarda görmediğimiz bir resim türü ve çalışma biçimini geçen senenin sonlarında Ankara'da Fransız Kültür Merkezi ile Siyasal Bilgiler Fakültesinde, bu sene de Nisan ayında İzmir'de Fransız Kültür Merkezinde açtığı **«Karakalemle Atatürk Portreleri Resim Sergisi»** yle ortaya koymuş, eserleri haklı olarak büyük ilgi uyandırmıştır.

Soyut resmin alabildiğine toplumu etkilediği ve sanatçıları kendi çemberi etrafına topladığı bir eğilim sırasında Mülkiyeli ressamın eserleri iki yönden ilgi çekici olmuştur.

Önce resimler çalışma biçimleri ile çağın ekolünü ve günümüz sanatçılarının ortak eğilimlerini bir kenara itmiş, sonra da toplumsal yapıyı duyumları ve sorunları ile karşı karşıya bırakan bir amaca yönelmişlerdir. Türkiye'de ilk defa resimle Atatürk konusunun işlenmesi de, ayrıca eserlere bir çekicilik ve düşünü kazandırmıştır.

Eserlerin tamamı Fransız Rejisörü Roger Vadim tarafından filme ve televizyona çekilmiştir.

Sanatçı, 1940 yılında Kars'ta doğmuş, İlk, Orta ve Lise tahsillerini Adapazarında yapmış, 1958 yılında Mülkiyeyeye girerek 1962 yılında mezun olmuştur. Devlet Plânlama Teşkilâtı, İçişleri Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığında çeşitli görevler almıştır. Halen TRT. Genel Müdürlüğü Televizyon Program Dairesinde Senarist - Programcı olarak çalışmaktadır.

Genç sanatçı kardeşimize çalışmalarında başarılar dileriz.

MALÛLLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARI 16 YAŞINDA

Selâhattin TURLA
S.S.K. İhtiyarlık Sigortası
Müdür Muavini

«Yarın» endişesi, «yarından» emin olmak arzusu, insanlığın ezeli ihtiyacının en belirli ifadesidir. Bu ihtiyaç, beşer tarihini adım adım izlemiş ve medeniyetlerin tekâmül zirvesile ulaştığı çağımızda dahi aynı şiddet ve kuvvetini hissettirmiştir.

Voltaire, daha XVIII. asırda «Dinlenmek ve yorgunluk gidermekten ziyade, istikbâl endişesini yok eden güvenliği nerede olursa olsun arayıp bulmağa can atıyorum» diyordu.

Bu gün, çalışma hayatında karşılaşılan meslekî ve sosyal risklere karşı koyma, hal ve istikbali garanti altına alma sorunu, yalnız iktisaden zayıf durumda bulunan sınıfları değil, çaltşan bütün insanlığı düşündüren yegâne problem haline gelmiş bulunmaktadır.

Bu sebepledir ki, Sosyal Sigortalar konusundaki mecburiyet prensibi, bazı memleketlerde gerek doktrin, yerekse tatbikat sahasında pek çok itirazlara maruz kalmış ise de, asrımızda, hiç yadırganmamakla beraber Sosyal Sigortaların «sosyal» vasfını tâyin eden ve beşerin ezelî problemini halleden esas unsur olarak yerleşmektedir.

Memleketimizde, sosyal sigorta anlamı, ilk olarak, Modern Türk Devletinin çalışma hayatını ve sosyal güvenlik sahasını düzenlemeye karar verdiği 1936 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunu ile değer kazanmaya başlamıştır.

1946 yılında «İşçi Sigortaları Kurumu» faaliyete geçirilmiş olup ilk def'a İş Kazalariyle Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları uygulanmaya başlanmıştır.

Bilâhare, yazımıza başlık olan «Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları) kolu, «İhtiyarlık Sigortası» adı ile 1.4.1950 tarihinde kurulmuştur.

1966 yılında 16 yaşını idrâk etmiş bulunan bu uzun vadeli sigorta kolundan sağlanan yardım ve menfaatler ; Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı Genel Konferansı Milletlerarası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulunun 4.6.1952 tarihli toplantısında kabul edilen 102 sayılı «1952 Sosyal Güvenlik Asgarî Normları Sözleşmesi» nde derpiş edilen ölçülere uygun ve bazı ahvalde bu normların da üstüne çıkarılmış bulunmaktadır.

Yeni 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ;

— Malûllük (çalışma gücünün en az 2/3 sinin kaybedilmiş olması),

— Yaşlılık (kadınlarda 55, erkeklerde 60 yaşın ikmâli),

— Ölüm (herhangi bir yaş basamağında ilâhi emrin vasıl olması),

hallerinde sağlanan yardımlar ve menfaatler bakımından, bu gün, yarım asra yaklaşan maziye sahip Emekli Sandıkları ile ilgili olarak çalışmakta olan kamu sektörü görevlilerini dahi imrendirecek derecede farklı pek çok hükümlerle bezenmiş bulunmaktadır.

Okuyuculara mukayese imkânı verebilmek gayesile % 5 i sigortalı, % 6 sı da işveren hissesi ki cem'an sigortalı kazancının % 11 i oranında prim kesilmek suretile yürütülmekte olan bu sigorta kolundan sağlanan menfaatler ve hak kazanmak için gerekli şartlar aşağıda kısaca ana hatları ile belirtilmiştir.

— Çalışma gücünün en az 2/3 sini kaybeden ve en az 5 yıl sigortalı bulunmakla beraber yılda ortalama en az 150 gün veya toplam olarak 1800 gün prim ödemiş bulunan sigortalılara malûllük aylığı bağlanır.

— Yaş haddini (kadın 55, erkek 60) ikmâl eden ve en az 25 yıl sigortalı bulunmakla beraber en az 5000 gün prim ödemiş veya en az 15 yıl sigortalı kalmış olmakla beraber yılda ortalama en az 150 gün prim ödemiş bulunan sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanır, yaş kaydı hariç diğer şartlar yerine getirilemez ise toptan ödeme yapılır.

— En az 5 yıl sigortalı bulunup, yılda ortalama en az 150 gün veya toplam olarak 1800 gün prim ödedikten sonra vefat etmiş sigortalıların eşine, çocuklarına, ana ve babalarına Ölüm Aylığı bağlanır, bu şartları yerine getiremeden ölmüş bulunan sigortalının hak sahiplerine de toptan ödeme yapılır ve ayrıca cenaze masrafı verilir.

Yukarıda belirtilen aylıkların hesabında, prime esas aylık kazançlarının azlığı sebebile ayda 250.— liranın altında yardım yapılması icabeden kimselein sigorta gelirleri de en az az 250.— lira üzerinden ödenir.

Bu sigorta kolundan Malûllük veya Yaşlılık aylığı almakta bulunan kimseler, ayrıca, hastalıkları halinde, Hastalık Sigortası yardımlarından da yararlanırlar.

İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNUN FAALİYETLERİ

FARUK ÖZATA
İş ve İşçi Bulma Kurumu
Genel Müdürlüğü
Meslekî Eğitim Şb. Müdürü

İş ve İşçi Bulma Kurumunun vazifeleri ilk olarak 3008 sayılı İş Kanunu ile tesbit edilmiş bulunmaktadır. Buna göre :

1. İşçilerin elverişli oldukları işlere yerleşmelerine tavassut etmek,
2. Muhtelif işler için elverişli işler bulunmasına vasıta olmak,
3. Her türlü ekonomik işletmelerle serbest sanat ve hizmet mahiyetinde olan diğer bütün işler hakkında malûmat toplamak,
4. İş arz ve talebini bir nizama bağlamak,
5. İşçi ücretlerinin temevvüclerini takip ve geçim şartlarındaki pahalılığa göre mukayese ederek içtimaî sıkıntıların yerine geçecek umumî yahut bir mıntıka veya Belediye çevresine ait tedbirleri tesbit ve bunların tatbiki çarelerine tevessül etmek,
6. Muhtelif sanat ve zümrelere mensup işverenlerle işçileri gösteren cedvelleri neşir ve ilân etmek,
7. İşçilerin meslekî terbiyelerinin yükselmesi ve ehliyetli işçi yetiştirilmesi için gerekli olan tedbirler üzerinde faaliyette bulunmak ve iş mukavelelerinin aktine vasıta olmak,

şeklinde ifade edilebilir.

Görülüyor ki, Kurumun vazifesi sadece iş arayanlara iş, işçi arayanlara işçi bulmak değil, işçilerimizi daha verimli olabilmeleri için meslekî bakımdan yetiştirmek, âtıl iş gücünü harekete getirip tam çalışmayı temin suretiyle istihsalin arttırılmasını sağlamak ve dolayısiyle memleket ekonomisinin gelişmesinde hissesine düşen görevi yerine getirmektir.

3008 Sayılı İş Kanununda belirtilen görevleri yerine getirmek maksadiyle, 4837 sayılı kanunla 1946 yılında kurulan ve önemli bir âmme hizmeti ifa eden Kurum, Çalışma Bakanlığına bağlı, özel kişilikte, malî ve idarî bakımdan muhtar bir Devlet teşekkülüdür.

Genel hatları ile vazifelerini belirtmeğe çalıştığımız Kurumun bu yoldaki çalışmalarına kısaca bir göz atalım.

Eğitim Çalışmaları :

Kurum, memleket sanayiinin halihazır ve gelecekteki kalifiye işçi ihtiyacını karşılamak için çeşitli eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır.

a — Bir senede çalıştırdığı işçi ve müstahdemin sayısının günlük vasatisi 100 ve daha fazla olan işyerlerinde ve maden ocaklarında çırak, kalfa ve usta kursları açılmasını ve bu suretle işçilerin hem kültürel ve hem de meslekî bakımdan yetiştirilmelerini sağlar.

b — Amerikan AID Teşkilâtı ile müştereken uyguladığı bir proje ile sanayide çalışan-

---

Bunlardan başka, erken yaşlandığı raporla tesbit edilen kimselere ve sigortaya tâbi tutuldukları tarihte ileri yaşlarda bulunan sigortalılara da daha ehven şartlarla Yaşlılık aylığı bağlanmaktadır.

Görülüyor ki, uzun vadeli bir sigorta gelirinin sağlanması için, yukarıda belirtildiği üzere bazen 5 yıllık bir sigortalı hizmet dahi kâfi gelebilmektedir.

Yine anılan mevzuatta, bir kimsenin muayyen bir sigortalı staj süresini ikmâl ettikten sonra, çalışmasa dahi, sigortalılığını isteğe bağlı olarak devam ettirme imkânını sağlayan hükümlere de yer verilmiştir.

Yurt dışında çalışmakta olan işçilerimizin sosyal güvenliklerini teminat alttna almak amacı ile Avrupa'daki bazı devletlerle sözleşmeler akdedilmektedir.

Bu cümleden, Hükûmetimiz ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında akdedilerek 1.11. 1965 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Sosyal Güvenlik Sözleşmesi gereğinie, Türkiye'de geçen sigortalılık sürelerile Almanya'da sigortalı olarak geçen hizmet müddetleri birleştirilmek suretile, sigortalıya her iki ülke mevzuatına göre yardım yapma imkânı da sağlanmış bulunmaktadır.

1961 yılında yürürlüğe giren bir kanunla, çeşitli Emekli Sandıkları Kanunlarına tâbi olarak geçmiş hizmetler ile Sigorta Kanununa tâbi olarak geçen hizmetlerin birleştirilmesi mümkün olmuş, böylece, küçük hizmetler bir araya getirilerek, ilgililere, malûllük, yaşlılık ve ölüm hallerinde uzun vadeli yardımlar yapılmak suretile «yarın» endişesinin ortadan kaldırılmasına çalışılmıştır.

Bütün bunlardan sonra, hâlen 75.000 işveren ve 5.000.000 a yakın sigortalının el ve gönül birliği ile meydana getirdikleri «Sosyal Sigortalar Kurumu», uzun vadeli diğer sigorta yardımlarını da kapsayan en büyük Türk Sosyal Güvenlik Müessesesi haline geldiğini önemle tebarüz ettirmek gerekir.

Bu müessesenin çalışmalarını yakından izlemek ve başarıları ile gururlanmak şüphesiz her işverenin ve her sigortalının en kutsal hakkı olacaktır.

ların işbaşında, normal çalışma yolları ile eğitilmelerine çalışır.

c — Millî Eğitim Bakanlığı Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı ile imzalanan protokola istinaden, malzeme ve öğretmen masraflarını ödemek suretiyle, iş piyasasının bulmakta müşkilât çektiği meslekten işçileri temin için san'at enstitülerinde çeşitli kurslar açar.

d — Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı ile müştereken uyguladığı ustabaşı stajiyerleri projesi gereğince memleket kalkınmasında önemli yer işgal eden işyerlerinde çalışan ustabaşı veya ustaların mesleki görgü ve bilgilerini arttırmak için aynı işyerinde çalışan lisan bilir teknik bir personel başkanlığında staj için Avrupa memleketlerine gitmelerini sağlar.

e — Maden işletmelerinin müstakbel usta madenci ihtiyacını karşılamak maksadiyle Almanya'daki madencilik şirketlerinde hem okuyup hem de çalışmak suretiyle yetişmek üzere, orta okul mezunu genç çıraklar yollar.

f — Avrupa Konseyi burslartndan bilistifade turistik otel ve lokantalarda çalışan ve lisan bilen personelin bilgi ve görgülerini arttırmak için Napolideki Eğitim Merkezinde yetişmelerini sağlar.

g — Türkiye ile Fransa arasındaki stajiyer anlaşması gereğince meramını anlatacak kadar Fransızca bilen 30 yaşını geçmemiş bankacı ve sanatkârlara Fransa'da staj imkânı sağlar.

Yukarıda belirtilen, Kurumun eğitimle ilgili çalışmaları hiç şüphesiz süratli bir kalkınma temposu içinde bulunan memleketimizin kalifiye işgücü ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir.

İktisadî gelişme, bilhassa sanayi sahasında çok sayıda teknik elemana ihtiyaç göstermektedir. Bu elemanların yetiştirilmesi ise hem paraya ve hem de zamana mütevakkıftır. Üstelik teknik okullar, malzeme ve teçhizat bakımından yeterli değildir. Bu sebeple eğitimin sanayi içinde yani işbaşında yapılması zaruridir. Birinci beş yıllık plânın öngördüğü sanayide eğitimin plân hedef ve gayelerine uygun bir şekilde tahakkuk ettirilebilmesi için, sanayide eğitimden sorumlu bir dairenin kurulması ve eğitimi sağlayıcı bir kanunun hazırlanması gerekli görülmüş ve buna ait tasarı Büyük Millet Meclisine sevk edilmiştir.

Yurt Dışına İşçi Sevki :

Kurumun yurt dışına işçi sevki, Federal Almanya Hükûmeti ile yapılan anlaşma üzerine 1961 yılından itibaren başlamış ve bunu Belçika, Avusturya, Holanda ve İsviçre'ye yapılan işçi sevkiyatı takip etmiştir. 1966 yılı Temmuz ayı sonuna kadar muhtelif ülkelere yapılan sevkiyat ek tabloda gösterilmiştir.

Anlaşmamız olan devletler memleketimizden genellikle 35 yaşını geçmemiş vasıfsız, 40 yaşını doldurmamış sanatkâr işçiler talep etmektedirler.

Vasıfsız işçiler, fabrikalarda, inşaatlarda, tarım alanında küçük işletmelerde ve maden ocaklarında çalıştırılmaktadırlar. Sanatkâr işçiler ise, hemen hemen her sanayi kolunda istihdam edilmekte ve umumiyetle tornacı, tesviyeci, frezeci, demirci, duvarcı, kalıpçı, kaynakçı, dökümcü, marangoz gibi mesleklerden işçiler daha çok talep edilmektedirler.

Dış ülkelere işçi göndermenin gerek işçiye, gerekse memleketimize sağladığı faydaları şu şekilde mütalâa etmek mümkündür :

1. İşsizlik azalmıştır.

2. İşçi dövizlerinin normal kurun üstünde değerlendirilmesine imkân veren ve işçiye yapı ve meslek kredisi verilmesini sağlayan 499 sayılı kanunun tatbikatından sonra memleketimize azımsanmıyacak miktarda döviz girmesi sağlanmıştır.

3. İşçilerimizin dış ülkelerde çeşitli sanayi kollarında, hiç masrafsız, işbaşında yetişmeleri ve kalifiye hale gelmeleri imkânı elde edilmiştir.

4. Kooperatif kuran köylülerin yurt dışına öncelikle sevklerine karar verilmesi, kooperatifler yoluyla köylerimizin kalkınmastna yol açmıştır.

5. Avrupalıların memleketimiz halkını örf ve adetleri, karekter ve çalışkanlıkları ve kendine has özellikleriyle daha yakından tanımalarının bir sonucu olarak memleketimize karşı ilgileri artmış ve bu hal dolayısiyle Türkiye'ye turist gelmesini teşvik etmiştir.

6. İşçilerimizin sosyal ve kültürel alanlarda görgü ve bilgilerinin artması sağlanmıştır.

İşçilerimizin dönüşlerinde karşılaşacakları problemler :

Hiç şüphesiz işçilerimiz muayyen bir süre çalıştıktan sonra memleketimize döneceklerdir. Bunlardan san'at sahibi olanlar ya kendi başlarına buyruk olarak, ya da birkaç arkadaş bir araya gelerek açacakları bir işyerinde çalışacaklar, veyahutta memleketimizde mevcut tesislerde iş arayacaklardır. Dönecek işçilerin çoğunluğunu vasıfsız işçiler teşkil edeceğinden bunların işe yerleştirilmeleri diğerleri gibi pek kolay olmıyacaktır. Bu durumu gayet iyi bilen hükûmet bu konuda alınması gereken tedbirleri zamanında tesbit ve kendisine intikal ettirmek üzere Bakanlıklar ve Kuruluşlararası bir Komite teşkil etmiştir.

Bahis konusu Komite, uzun süren çalışmalardan sonra işçilerin problemlerinin halline imkân verecek bazı tedbirleri tesbit etmiştir.

Buna göre :

1. Köy kooperatiflerinin kalkınmasına büyük bir önem verilecek,

2. Kooperatif idarecileri yetiştirilecek,

3. İşçilerimizin tasarrufları ile kendilerinin ortak olacağı şirketler kurulacak.

Yukarıda belirtilen tedbirlerden en calibi dikkat olanı ve gerek halk efkârının gerekse yurt dışındaki işçilerle işci teşekküllerinin sabırsızlıkla bekledikleri 3 üncü maddede belirtilen anonim şirketler konusudur.

Bakanlıklararası Kurul, yurt dışında çalışan işçilerimizin yabancı memleketlerdeki paralarının Türkiye'ye döviz olarak girmesi ve bu paraların işçilerimizin ortak olacakları A.Ş. lere yatırılması ve isteyen işçilerin bu şirketlerde çalışmalarını temin için ilgili Bakanlıklara işçilerimize kâr sağlayıcı karekterde yatırım alanlarını tesbit ettirmiş ve bunların fizibilite ve rantablite hesaplartnın yapılmasından sonra bir anketle birlikte işçilerimize gönderilmesi ve onların hangi sahaya ne miktar para ile ortak olabileceklerinin anlaşılmasından sonra tatbikata geçilmesine karar vermiştir. Bu anket bilhassa, işçilerimizin yurda dönüşleriyle ilgili olarak ortaya çıkacak meseleleri, önceden tesbit bakımından önem taşımaktadır.

İş Piyasası Etüdleri :

Kurum, her ay bir işgücü raporu yayınlar ve bu raporda, iş için Kuruma müracaat edenlerle, işçi arayanların taleplerinin ne miktarının karşılanamadığını, meslek ve cinsiyetini, bölgeler itibariyle dağılışını, ilk defa iş için müracaat edenleri, hakikî işsiz miktarını, o ay içinde açılan veya kapanan yahutta iş hacmini azaltan, genişleten işyerlerini, Kurumun eğitim faaliyetlerini, yurt dışına işçi sevki işlemlerini rakamlar vermek suretiyle gösterir ve bu bilgilerden hem kendi hizmetleri bakımından faydalanır ve hem de bu bilgileti ilgili kuruluşların istifadelerine sunar.

Sadece, iş için Kuruma müracaat eden işçilerle, Kurumdan işçi istiyen işverenlere ait olan bu bölgesel bilgilerden memleket şumul sonuçlar çıkarılması şüphesiz mümkün değildir. Bununla beraber mevcut malûmattan kesin olmayan, bir fikir verebilecek niteliğe haiz, sonuçlar çıkarılabilir.

Plâsman ve İş Tahlilleri :

Bilindiği üzere işverenler işçilerini Kurumdan almaya mecbur değillerdir. Sadece 6/221 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince resmî işyerleri işçilerini Kurumdan temin etmekle yükümlüdürler. Bu bakımdan Kurum işverenlerle iyi ilişkiler kurabilmek için en iyi bir şekilde hizmet etmek durumundadır. Bu da, işverenin istediği vasıftaki elemanı bütün hususiyetleri ile seçip, zamanında göndermek suretiyle olur. Ve bu ameliye hiç şüphesiz çeşitli meslekler hakkında bilgi sahibi, işçiye icabında sualler sorup onun meslekî ehliyetini tesbit edebilecek nitelikte personelin mevcudiyeti ile mümkündür. Bu durumu dikkate alan Kurum, bütün mesleklerin tariflerini içine alan Milletlerarası Çalışma Teşkilâtıntn hazırladığı Meslekler Klâsifikasyonunu tercüme ettirmiş ve ayrıca memleketimzde mevcut meslekleri kapsayan bir meslekler lûgatının hazırlanmasına esas olmak üzere işyerlerinde iş tahlilleri yapılmasına başlamıştır. İş tahlilleri, mevcut mesleklerin tesbitine, benzer mesleklerin benzerlik derecesinin bilinmesine, nakil ve terfi ameliyelerinde isabetli hareket edilmesine, iş değerlendirilmesine, iş yerlerinde mevcut tehlikeli hususların tesbitine ve dolayısiyle iş emniyeti için gerekli tedbirlerin alınmasına, hangi işçinin ne iş yaptığının ve ne gibi meslekî bilgilerle mücehhez olması gerektiğinin tesbitine, sorumluluklarının bilinmesine, İş ve İşçi Bulma Kurumunca, işverenin istediği işçinin en iyi bir şekilde karşılanmasına ve dolayısiyle işverenlerle olan ilişkilerinin arttmasına hizmet edecektir.

TABLOSU

	1961			1962			1963			1964			1965			1966			Toplam
	E.	K.	Top.	E.	K.	Top.	E.	K.	Top.	E.	K.	Top.	E.	K.	Top.	E.	K.	Top.	
Almanya	1430	46	1476	10493	532	11025	20908	2528	23436	50818	4084	54902	34456	11196	45572	15888	6031	21919	158333
Avusturya		—		160	—	160	901	36	937	1384	50	1434	1937	36	1973	316	11	327	4831
Belçika		—			—		5605	—	5605	6651	—	6651	1661	—	1661		—		13917
Fransa		—			—		63	—	63	25	—	25		—			—		88
Hollanda		—			—		251	—	251	2850	8	2858	2178	3	2181	679	1	680	6070
İsviçre		—			—		23	13	36	159	34	193	98	24	122	14	2	16	367
İngiltere		—			—			—			—		8	—	8		—		8
Somali		—			—			—		13	—	13		3	3		—		16
Genel Toplam																			183630

T.C. Emekli Sandığı

I. Emeklilik müessesesinin tarihi gelişimi:

Bizde sosyal güvenlik müesseseleri, Devlet personelinin sosyal güvenliğini temin maksadiyle kurulmuş ve müesseseye (emeklilik) denilmiştir.

— İlk defa 1866 tarihli kanunla subay ve erlere,

— 1880 tarihli kanunla da mülkî memurlarla bunların dul ve yetimlerine emeklilik hakkı tanınmıştır.

— 1909 (1325) tarihli kanunla, bu kanunlar kaldırılmış, emeklilik hakları zamanın icaplarına göre yeniden düzenlenmiş ve ilk defa prim sistemine dayanan, Devlet personelinin güvenlik müessesesi kurulmuştur.

İştirakçisinin az olması dolayısiyle sosyal sigortaların istifade ettiği büyük sayılar kanunundan yararlanamıyan ve kuruluşunu müteakip biri biri ardına sıralanan harpler esasen kuruluşu yeni olan bu müesseseyi işlemez duruma sokmuş ve prim sistemi bırakılarak bütçe sistemine dönülmüştür.

1/6/130 tarihinde yürürlüğe konulan 1683 sayılı mülkî ve askerî tekaüt kanunu ile evvelki hükümler kaldırılmış, toplumun gelişmesine, Devlet anlayışının genişlemesine uygun olarak yeni bazı hükümler getirilmiş ve emekliliğin şumulü genişletilmiştir. Ezcümle askerî ve mülkî erkân yanında Ankara ve İstanbul Belediyeleri ile, katma bütçeli idareler ve özel idarelerin memurlarına da emeklilik hakkı tanınmıştır.

Bu zamana kadar siyasî ve askerî faaliyet gösteren devletin iktisadî ve ticarî sahaya da ilgi göstermesi zarureti karşısında çeşitli kuruluşlar meydana getirilmiş ve dolayısiyle bu müesseselerin kendi bünyelerinde sosyal güvenlik organları doğmuştur. Hepsi de prim sistemine dayanan bu sosyal güvenlik müesseselerinin ilki,

— 1934 yılında 2454 sayılı Kanunla kurulan Devlet Demiryolları ve limanları İşletme Umumî İdaresi Memurları Tekaüt Sandığıdır. Bunu takiben,

— 1936 yılında 2921 sayılı Kanunla Tekel Emekli Sandığı,

— 1937 yılında 3137 sayılı Kanunla Devlet Denizyolları ve Limanları İşletmesi Genel Müdürlüğü Memurları Emekli Sandığı,

— Aynı yılda 3202 sayılı Kanunla Ziraat Bankası Memurları Emekli Sandığı,

— 1938 yılında 3492 sayılı Kanunla Merkez Bankası Memurları Emekli Sandığı,

— Aynı yılda statüsüne göre Emlâk Kredi Bankası Emekli Sandığı,

— 1939 yılında 3575 sayılı Kanunla Askerî Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı,

— 1941 yılında 4085 sayılı Kanunla Belediyeler ve İller Bankası Memurları Emekli Sandığı,

— 1942 yılında 4222 sayılı Kanunla Devlet Ekonomi Kurumları Emekli Sandığı,

— 1947 yılında 5129 sayılı Kanunla Köy Öğretmen ve Köy Sağlık Memurları Emekli Sandığı, kurulmuştur.

Bütün bunlardan başka, duyulan ihtiyaç dolayısiyle,

— 1944 yılında 4644 sayılı Kanunla, Genel Bütçeye bağlı (D) işaretli cetvelde yer alan çeşitli hizmetlilere,

— 1946 yılında 4913 sayılı Kanunla, evvelce memuriyette bulunmuş olan belediye reislerine,

— Aynı yılda 4923 sayılı kanunla belediye ve belediyelere bağlı müesseselerle, hususi idarelerin çeşitli hizmetlilerine emeklilik hakkı tanınmıştır.

Adedi 11 i bulan ve aynı maksatla kurulmuş bulunan bu sandıkların statülerinde bazı farklı hükümler yer almış ve bu hükümler tahsis ve ödemelerin şekil ve miktarları üzerinde de müessir olmuştur.

Ayrıca, bir idareden diğerine geçen kimsenin o idare Emekli Sandığındaki haklarının diğerine devri gerekmiş, statü farkından ilgililerin bazı kayıpları olmuştur. (Sandıklarda itibarî hizmetin bulunmayışı, bazı sandıklarda 18 inci yaşın ikmâlinden önce geçen hizmetlerin de sayılmış olması, v.s.)

Bundan başka, emeklilikleri 1683 sayılı Kanuna göre bütçe sisteminde yürütülenlerden emekli olanların sayılarının artması, hayat şartlarındaki değişiklik ve para kıymetindeki düşmeler sebebiyle aylıklarına zam yapılması mecburiyetinde kalınması dolayısiyle ileride bütçe imkânlarının kifayet etmiyeceğinin anlaşılması üzerine 1/1/1950 tarihinde bütün emekli sandık ve statüleri birleştirilmek ve ayrıca katma bütçeli idarelerin çeşitli hizmetlerine de emeklilik hakkı tanınmak üzere 5434 sayılı kanunla T.C. Emekli Sandığı kurulmuştur.

Daha önce babsettiğimiz sandıklardan Devlet Demiryolları İşçileri Emekli Sandığı ile Askeri Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı, İşçi Sigortalarına devredilinceye kadar bu idarelerin işçilerinin emeklilik işlerini yönetmek üzere geçici olarak faaliyetlerine devam etmektedirler.

II. T.C. Emekli Sandığınca tanınan haklar:

Emeklilik hakkından faydalanabilmek için, Türk Uyruğunda (tabiiyetinde) olmak ve 18 yaşını doldurmuş bulunmak şarttır.

T.C. Emekli Sandığınca sağlanacak menfaatlar 5434 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinde gösterilmiştir.

Tanınan haklar şunlardır :

a) Emekli aylığı;
b) Âdi malûllük aylığı;
c) Vazife malûllüğü aylığı;
ç) Son hizmet zammı;
d) Dul ve yetim aylığı;
e) Harp malûllüğü zammı;
f) Toptan ödeme;
g) Emekli keseneklerinin geri verilmesi;
h) Biriktirme Sandığında biriken paraların geri verilmesi;
i) 65 inci maddede yazılı yardımların yapılması;
j) İkramiyeler; (Emekli ikramiyesi, evlenme ikramiyesi).

Bu hakların mahiyetlerinin neden ibaret olduğunu ayrı ayrı gözden geçirelim.

a) Emekli aylığı :

Emekli aylığı bağlanacak haller;

1 — Cumhurbaşkanlığından ayrılanlara,

2 — Fiilî hizmet müddeti 30 yılı tamamlamış olanlardan isteyenlerle kurumlarınca re'sen emekliye çıkarılanlara,

3 — Fiilî hizmet müddeti 20 yılı tamamlamış olanlardan kanunla muayyen yaşları doldurmuş bulunanlara,

4 — Fiilî hizmet müddeti 25 yılı doldurmuş bulunanlardan sicil yoluyla emekliye sevkedilmiş olanlara,

Hizmet müddetleri ve keseneğe esas aylıklarına nazaran bağlanır.

2.8.1960 tarihinde yürürlüğe giren 42 sayılı kanunla 5434 sayılı kanunla kabul edilmiş bulunan esas ve prensipler dışında istisnai olarak, subay, askeri memur ve astsubaylardan fiilî hizmet müddetleri 25 yılı doldurmuş bulunanlar emekliye ayrılmalarını istemek veya bu durumda olanların kurumlarınca re'sen emekliye sevkedilebilmeleri, bunlara 30 yıl hizmet müddetine göre % 70 nisbeti esas alınmak suretiyle fiilî ve itibari hizmet müddetlerine ve ayrıldıkları tarihlerdeki emeklilik keseneklerine esas aylık tutarı üzerinden emekli aylığı bağlanacağı, vazife aylık tutarlarının bir yıllık toplamının da emekli ikramiyesi olarak ödeneceği kabul edilmiştir.

Ayrıca emekliye ayrılmalarında veya adi malül olmalarında bunlara bağlanacak aylıklar vazife aylık tutarlarının % 80 ini geçemiyeceği, vazife malüllüklerinde bu nisbet % 100 kabul edilmiş bulunmaktadır.

Yalnız bu kanuna göre bağlanacak aylıkla 5434 sayılı kanuna göre bağlanması gereken aylık miktarı arasındaki fark ödendikçe Sandıkça fatura karşılığında Hazineden tahsil edilecektir.

8.11.1960 gün ve 124 sayılı kanunla, 42 sayılı kanuna göre emekliye ayrılmış bulunanlardan emeklilik hakkı tanınan görevlere girip tekrar emekliye ayrılanlara bütün hizmet sürelerine son yükselen emeklilik keseneğine esas görev aylığına göre 5434 sayılı kanun gereğince emekli aylığı hesaplanır, buna 42 sayılı kanuna göre bağlanan aylığa esas tutulan görev aylığının % 20 si eklenerek ödenir.

b) Âdi malûllük aylığı :

Vücutlarında hasıl olan arızalar veya tedavisi imkânsız hastalıklar yüzünden vazifelerini yapamıyacak duruma girenlerle, hastalıkları kanunlarında yazılı müddetlerden fazla devam etmesi dolayısiyle vazifeleriyle alâkaları kesilenlerden, fiilî hizmet müddeti 15 yıl ve daha yukarı olanlara keza hizmet müddetleri toplamına ve keseneğe esas aylıklarına nazaran bağlanır.

Bir de başkasının yardımı olmaksızın idamei hayat edemiyecek derecede malûl olanlardan fiilî hizmet müddeti 5-15 yıl arasında bulunanlara hayatları müddetince ödenmek üzere 15 yıl hizmet etmiş gibi aylık bağlanır.

c) Vazife malûllüğü aylığı :

Vazife malûlü olanlardan fiilî hizmet müddeti 30 yıla kadar olanlara 30 yıl üzerinden, 30 yıldan fazla olanlara fiilî ve itibarî hizmet müddetleri toplamı üzerinden hesaplanacak âdi malûllük aylıklarına malûllük derecelerine göre aşağıda gösterilen nisbetlerde ayrıca zam yapılmak suretiyle bağlanan aylıktır.

ç) Harp malûllüğü zammı :

Vazife malûllerinden bu malûllüklere harpte uğrayanlara harp malûlü denir. Bunlara vazife malûllüğü aylıkları ile birlikte ve malûllük derecelerine göre aşağıda gösterilen miktarlarda harp malûllüğü zammı ödenir, bu zamlar ödendikçe faturası karşılığında Sandıkça Hazineden tahsil olunur.

Yukarıda 3 üncü maddenin (a) ve (b) fıkralarında zikredilen vazife malûlleri harp ma-

lülü addedildiği takdirde bunlara ayrıca malûliyet derecelerine göre harp malûllüğü zammı ödenir. (Harp malûllüğü zamları ödendikçe Hazine'den tahsil olunur.)

d) Son hizmet zammı :

Hizmetlerinin azlığından dolayı kendilerine aylık bağlanmıyarak toptan ödeme yapılmış olanlardan, sonradan emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenlerden aldıkları parayı tayin edildikleri tarihlerden itibaren bir yıl içinde % 5 faizi ile birlikte toptan Sandığa ödememiş bulunanların tekrar ayrılışlarında son hizmetlerinin her yılı için emekli keseneğine esas son aylığının % 1 üzerinden hesaplanacak son hizmet zammı aylık şeklinde ödenmekte idi.

5/3/1965 tarihinde yürürlüğe giren 545 sayılı Kanunun 2 nci maddesi ile 5434 sayılı kanunun 7350 sayılı Kanunla muaddel 100 üncü maddesi değiştirilmiş ve «son hizmet zammı» müessesesi kaldırılmıştır.

e) Dul ve yetim aylığı :

1 — Cumhurbaşkanı iken veya ayrıldıktan sonra ölenlerin,

2 — İştirakçilerden fiilî hizmeti 15 yıl veya daha fazla olanlardan ölenlerin,

3 — Emekli, âdi malûl veya vazife malûllüğü aylığı almakta iken ölenlerin,

4 — İştirakçilerden vazifeden doğma sebeplerle ölenlerin veya aynı sebeplerden doğma kaza ve yaralanmaları üzerine tedavi sırasında veya ameliyat yüzünden ölenlerin,

5 — Erlerden vazifeden doğma sebeplerle ölenlerin veya aynı sebeplerden doğma kaza ve yaralanmaları üzerine tedavi sırasında veya ameliyat yüzünden ölenlerin,

6 — Fiilî hizmet müddetleri 20 yıl ve daha fazla olup da kesenekleri geri verilmemiş durumda olanlardan 60 yaşını doldurmadan ölenlerin,

7 — Vazife malûllüğü geçtiğinden dolayı aylığı kesilmiş ve emeklilik hakkı tanınan bir vazifeye girmemiş ve fiilî hizmet müddetleri 15 yılı doldurmuş bulunanlardan ölenlerin.

f) Toptan ödeme :

Bu ödeme aşağıda yazılı hallerde yapılır:

1 — Yaş haddinden emekliye ayrılanlardan fiilî hizmet müddetleri 20 yıldan az olanların;

2 — Sicillen emekliye sevkolunanlardan fiilî hizmet müddetleri 25 yıldan noksan bulunanların,

3 — Âdi malûl olarak emekliye çıkarılanlardan fiilî hizmet müddetleri 15 yılı tamamlamamış olanların,

Kendilerine veya :

4 — İştirakçilerden fiilî hizmet müddetleri 15 yılı doldurmadan vefat edenlerin,

5 — Mahkemece gaipliklerine hükmolunanlardan fiilî hizmet müddetleri 15 yıldan az olanların dul ve yetimlerine.

(Toptan ödeme) ilgililerin Sandıktaki emekli kesenekleri ile karşılıklarının % 4 mürekkep faizi ile birlikte kendilerine veya 68 inci maddede yazılı esas ve nisbette olmak üzere dul ve yetimlerine ödenmesidir. (Md. 82, 83, 84).

g) Emekli keseneklerinin geri verilmesi :

1 — İstifa edenler,

2 — İstifa etmiş sayılanlar,

3 — Emekli hakkı tanınmıyan vazifelere geçenler,

4 — İdareten veya cezaen vazifelerine son verilenler,

5 — Vekâlet emrine alınanlardan aylıksız duruma girenler,

6 — Hürriyeti tahdit edici ceza ile hükümlü bulunanlar,

7 — Emeklilik hakkı düşenler,

8 — Asillikleri tasdik olunmıyarak vazifelerine son verilen stajyerler ve adaylar,

9 — Millî Savunma Bakanlığının Harp Okullarındaki öğrencilerden okullarını tamamlamıyarak ayrılanlar,

dan fiilî hizmet müddetleri 5 yılı doldurmuş olanlara aylıklarından kesilen keseneklerinin geri verilmesidir.

Fiilî hizmet müddeti 20 yıl ve daha fazla olanların kesenekleri geri verilmez. Emeklilik hakkı düşenler bu kayıttan müstesnadır. (Md. 87).

h) Emekli İkramiyesi :

Emekli, adi malûllük veya vazife malûllüğü aylığı bağlananlardan bağlanmaya esas fiilî hizmet müddetleri 30 yılı doldurmuş bulunanlara emekli aylığına esas tutulan vazife aylık veya ücretleri tutarının bir yıllık toplamının ödenmesidir. (Md. 89).

27/9/1963 tarihinde fiilî hizmet müddeti 20 yıl ve daha fazla olanlardan, 25 yılını doldurduktan sonra istekleri üzerine, kurumlarınca re'sen veya yaş haddinden emekliye sevkedilenlerle adi malûl veya vazife malûlü olanlardan fiilî hizmet müddetleri 25 yıl ve daha fazla senelere isabet eden miktarı emekli ikramiyesi olarak verilir. (334 sayılı Kanun).

Bu ikramiyeye hak kazananlardan, vazifede veya açıkta iken vefat edenlerin ikramiyeleri aylık bağlamadaki esas nisbetlere göre dul ve yetimlerine, Sandıkça tahakkuk ettirilmiş olan ikramiyelerini almadan ölenlerin ikramiyeleri ise medenî kanun hükümleri dairesinde mirasçılarına ödenir.

i) Evlenme ikramiyesi.

Evlenme sebebiyle aylığı kesilen kız çocuklarla evlenen dul karıya bir defaya mahsus olmak üzere almakta oldukları aylıkların iki yıllık toplamının ödenmesidir. (Md. 90).

j) Biriktirme Sandığı :

Emeklilik hakkı tanınan bir vazifeye ilk defa girenlerden yaşları 40 ı geçmiş bulunanlar ile emekli kesenekleri geri aldıktan sonra emeklilik hakkı tanınan vazifelere geçenlerden tayin tarihlerindeki yaşlarından, emeklilik hakkı tanınan vazifelerde evvelce geçmiş fiili hizmet müddetlerinin indirilmesinden sonra kalan yaş sayısı 40 ı aşanlar tevdiatçı olarak Biriktirme Sandığına alınmakta ve bunların ölüm ,malûliyet ve yaş haddi suretile vazifelerinden ayrılmaları halinde Biriktirme Sandığında adlarına toplanan paralar % 4 mürekkep faizile kendisine veya 68 inci maddede yazılı nisbetlerde dul ve yetimlerine ödenmekte idi.

5/3/1965 tarihinde yürürlüğe giren 545 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi ile 5434 sayılı Kanunun Tevdiatçılığa ilişkin hükümleri kaldırılmış bunların 35 yaşlarını ikmal ettikleri tarih ile vazifeye girdikleri tarih arasındaki süre için (en çok 10 yıllık) 14 üncü madde gereğince ve kesenek ve karşılıkları toplamı (% 12) nisbetinde tamamlayıcı kesenek alınmak suretiyle iştirakçi sayılmaları kabul edilmiştir.

545 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte tevdiatçı olanların bu tarihteki ve bundan sonra vazifeye alınanların giriş tarihindeki keseneğe esas aylıklarının % 12 si hesabile tahakkuk ettirilen tamamlayıcı kesenekler aylıklarından % 10 kesilmek suretiyle ve faizile tahsil olunmaktadır.

k) Harp Malûllerine yapılan diğer yardımlar :

1 — Eksilen vücut organlarını sun'ileri ile tamamlattırmak, gerekirse yenisini yaptırmak veya tamir ettirmek,

2 — Yurt içinde tedavileri mümkün olmıyanları Yurt dışında tedavi ettirmek,

3 — Yaşamak için hareketleri kendi kendilerine yapmaktan aciz olanları malûller yurdunda parasız barındırmak ve tedavilerini yapmaktan,

ibarettir.

l) Bağlanan aylıkların muvakkaten kesilmesi :

Emekli, adi malûllük, vazife malûllüğü, dul veya yetim aylığı, son hizmet zammı alanlardan; hiç bir şarta bağlı olmaksızın emeklilik hakkı tanınan bir vazifeye tayin edilenlerin, aylıklarının tamamı, bu vazifelere tayinleri tarihini takibeden aybaşından itibaren kesilir. (Hayrat hademesinin aylıkları hariç).

Vazife malûllüğü aylığı alanların varsa, harp malûllüğü zammı ile Harp Okulu öğrencilerinden yetim aylığı alanların bu aylıkları kesilmez.

m) Bağlanan aylıkların devamlı olarak kesilmesi :

Emekli, adî malûllük veya vazife malûllüğü aylığı alanlardan :

1 — Türk Vatandaşlığından çıkarılan, Türk Vatandaşlığını bırakan, yabancı memleket uyruğuna giren, Hükûmetten izin almaksızın yabancı memlekette vazife kabul edenlerin,

2 — Evlenen karı, ana ve kız ile erkek çocukların (Harp malûlleri ile evlenen karılar hariç),

3 — Muhtaç durumdan çıkan koca, ana ve babanın,

4 — 18 yaşını, orta öğrenimde ise 20 yaşını, yüksek öğrenim yapmakta ise 25 yaşını geçmemek üzere bu öğrenimleri bitiren erkek çocukların;

Aylıkları bu durumlarının kat'i olarak belirtildiği tarihleri takibeden aybaşından itibaren kesilir ve (3) fıkrada yazılı haller hariç olmak üzere tekrar bağlanmaz. (Md. 93). (75 inci madde hükmü mahfuzdur.)

n) Emeklilik haklarının düşmesi :

İştirakçilerden Türk Vatandaşlığından çıkarılan, Türk Vatandaşlığını bırakan, yabancı memleket uyruğuna giren, Hükümetten izin almaksızın yabancı memlekette vazife kabul edenlerin emeklilik hakları düşer. (Md. 92).

o) Emekli, adî malûllük veya vazife malûllüğü aylığı alanların ölümü halinde yapılacak yardım :

Emekli, adî malûllük veya vazife malûllüğü aylığı alanlardan ölenlerin aylıklarında verdikleri beyannamede gösterdikleri kimselere, beyanname vermemişlerse ailelerine 4598 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin (c) fıkrası gereğince yapılacak (405 + 405 = 810,-) lira yardımdan az olmamak üzere almakta oldukları emekli aylığının bir aylık tutarı (Harp Malûllüğü zammı hariç) yardım olarak ödenir.

Bu para ödendikten sonra emeklinin emekliliğe ayrıldığı kurum tarafından iki ay içinde faturası mukabilinde Sandığa ödenir.

p) Zaman aşımı :

Emekli, adî malûllük, vazife malûllüğü, dul ve yetim aylıklarını almak üzere bu aylıkların tahakkuk tarihlerinden itibaren aralıksız bir yıl sonuna kadar Sandığa müracaat etmiyenlerin aylıkları kesilir.

Bunlardan, kesilme tarihinden itibaren beş yıl içinde yazı ile Sandığa müracaat edenlere kesilen aylıkları tekrar bağlanarak geçmiş müddete ait olanları da toptan ödenir. Bu müddetten sonra müracaat edenlerin aylıkları, müracaat tarihlerini takibeden aybaşından itibaren yeniden bağlanır ve fakat geçmiş müddet için bir şey verilmez.

İlgili kanunda, aylığa istihkak için müracaat müddeti tayin edilmiş olanlar dışında ay-

lık bağlamasına istihkak kesbedildiği tarihten itibaren beş yıl sonuna kadar yazı ile Sandığa müracaat edilmezse, bu aylıklar müracaat tarihini takibeden aybaşından itibaren bağlanır.

İlgili Kanun gereğince çeşitli adlarla ödenecek paralardan; istihkak kesbedildiği tarihten beş yıl sonuna kadar alınmıyan veya yazı ile Sandığa müracaat edilerek aranmıyanlar Sandık lehine zaman aşımına uğrar.

Zaman aşımı hükümleri ilgililerin herbirinin istihkakları hakkında ayrı ayrı uygulanır.

Sandığa müracaat etmemenin makbul veya mücbir sebebe dayandığını genel hükümlere isbat edenler hakkında zaman aşımı hükmü uygulanmaz. Ölümü duymamış olmak, isbat edilmek şartiyle mücbir sebep sayılır.

r) Hizmet ihyaları :

1/1/1965 tarihinden sonra yürürlüğe girmiş olup 5434 Sayılı Kanunun esas ve prensiplerinde mühim değişiklikler yapan birkaç hükümden bahsetmekte fayda görülmüştür.

1 — Hizmet ihyası :

5434 sayılı Kanunun 102 nci maddesi ve bunun 7350 sayılı kanunla muaddel hükmü ile evvelce Kesenek İadesi veya Toptan Ödeme suretiyle tasfiye edilen hizmetlerin iştirakçilik sırasında ve bir yıl içinde evvelce alınan paraların geri verilmesi şartiyle ihyası mümkün oluyordu.

545 Sayılı Kanunla bu durumda olanlara geniş imkânlar verilmiş, emekliye sevk ve vefat halinde ise bundan sonra da dul yetimlere ihya hakkı tanınmıştır.

Buna göre evvelce karşılığı herhangi bir sebeple Sandıktan çıkarak tasfiye edilen hizmetlerin ihyası için,

a) İstekleriyle emekliye ayrılacakların bu paraları istek tarihlerinden 6 ay önceye,

b) Resen, malûliyet ve yaş haddi suretiyle ayrılanlara bu tarihten itibaren 6 ay içinde,

c) Vefat edenlerin dul yetimlerine ise bu tarihten itibaren 6 ay içinde,

evvelce alınan paraların iadesi suretiyle tasfiye edilen hizmetlerin ihyası ve bu sebeplede eski yeni hizmetlerinin toplamı üzerinden tahsis yapılması sağlanmış bulunmaktadır.

2 — Hizmet Borçlanmaları :

5434 Sayılı Kanunun geçici 65 inci maddesi ile, evvelce daimi kadrolarda aylık ücretle geçmiş bulunan fakat herhangi bir kanunla emeklilik hakkı tanınmamış bulunan hizmetlerin % 10 hesabile karşılığı iştirakçiler tarafından ödenmek suretiyle fiili hizmete katılması esası kabul edilmiş ve bu işleme hizmet borçlanması denmiştir.

Sözü geçen madde ile bundan sonra çıkan hükümler borçlanma işlemlerinin yapılmasını süre ile tahdit etmiş ve bu hükümlerin yürürlüğünden itibaren 6 ay veya 3 ay gibi süreler verilmek suretiyle iştirakçilerin bu müddetler içinde borçlanma isteklerini Sandığa bildirmelerini şart koşmuştur.

545 Sayılı Kanunla bu esasda kaldırılmış ve ilgililere yukarda hizmet ihyaları bahsinde açıklanan süreler içinde borçlanma dileğinde bulunmaları imkânı sağlanmıştır.

Yalnız eski ve yeni borçlanma hükümlerinde aşağıda yazılı 2 farkın belirtilmesinde fayda görülmüştür.

Eski borçlanma hükmünde borçlanma tahakkukları borçlanılacak hizmetin geçtiği tarihte alınan ücret üzerinden tahakkuk ettirildiği halde 545 sayılı Kanunla müracaat tarihindeki keseneğe esas aylık üzerinden borç tahakkuk ettirilmesi kabul edilmiştir.

İkinci mühim fark da,

Geçici 65 inci madde ile bu maddenin yürürlüğü tarihine kadar (1/1/1950) herhangi bir seyyaliyet verilerek 545 sayılı Kanunun hizmetlerin borçlandırılması kabul edildiği halde 545 sayılı kanunda konuya daha geniş bir seyyaliyet verilerek 545 Sayılı Kanunun yürürlüğünden önce veya sonra daimi hale gelen veya gelecek olan hizmetlerinde borçlanma yoluyla sayılması esası kabul edilmiştir.

Bağlanan aylıkların 250 liradan az olunması.

15/7/1965 gün ve 669 sayılı Kanunla 5434 sayılı Kanuna eklenen «ek madde» ile çeşitli Kanunlara göre bağlanmış ve bağlanacak emekli, adi malûllük veya vazife malûllüğü aylıklarının alt sınırı 250 lira olarak kabul edilmiştir.

Bu alt sınır memleketin ekonomik durumu, genel geçim şartları ve mali imkânları göz önünde bulundurulmak suretiyle Bakanlar Kurulunca artırılabilecektir.

Maddede dul ve yetim aylıkları toplamında alt sınırdan aşağı olamıyacağı kabul edilmiştir.

Bu hükümle dul ve yetim aylıkları toplamının 250,- liradan az olamıyacağı derpiş olunduğundan aylık alan aile nazara alınarak bilfarz bir eş ve 2 çocuk aylık alıyor ve bunların aylık toplamı 250 liradan az bulunuyorsa 250 lirayı 68. maddede yazılı nisbetlerde dul ve yetimlere taksim etmek, yetim adedi tek kişi ise onun aylığınıda kaçtabir olursa olsun 250 liraya iblağ etmek icabediyor.

Mezkûr kanunun geçici 2 nci maddesi gereğince de, 1/1/1950 tarihinden önce muhtelif kanunlara göre bağlanmış emekli, dul ve yetim aylıkları 1/1/1950 tarihindeki emsalleri seviyesine getirilmiş ve bu suretle eski tahsis aylıklarla 1/1/1950 tariihinden sonra bağlanmış aylıklar arasında bir fark kalmamıştır.

Sosyal Hizmetler Kurumu Kurulurken

Arif BAŞARAN

6972 sayılı ve 1957 tarihli «Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkındaki Kanun» un birinci maddesinde, korunmaya muhtaç çocukları beden, ruh ve ahlâk gelişmeleri tehlikede olan,

a) Ana ve babasız;

b) Ana ve babası belli olmıyan;

c) Ana ve babası tarafından terk edilen;

d) Ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhşa, dilenciliğe, alkollu içkilere veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz buulnan; çocuk olarak tarif etmekte ve kanunun kapsamı içine almış bulunmaktadır.

İkinci fıkraya göre korunmaya muhtaç çocuklar reşit oluncaya kadar bu kanuna göre kurulan müesseselerde bakılıp yetiştirilirler ve meslek sahibi yapılırlar.

Kanunun müteakip maddelerinde korunmaya muhtaç çocukların bakılıp yetiştirilmeleri ve meslek sahibi edilmelerinin İl Özel İdareleri ile Belediyelerin kuracakları birlikler tarafından sağlanacağı, İl Özel İdareleri ve Belediyelerin ayıracakları ödeneklerle gerekli tesislerin kurulamaması halinde ilgili Bakanlıklarca (Sağlık ve Sosyal Yardım, Millî Eğitim ve İçişleri Bakanlıkları) uygun görülecek bir bölgede Birlik kurulacağı, bunun da maksadı temine kâfi gelmemesi halinde en yakın birliğe katılınacağı, Birliklerin çocuk bakım ve yetiştirme ve her türlü tesisleri kurmakla zorunlu oldukları, İl Özel İdareler ile Belediyelerin her yıl bütçelerine bir evvelki yıl tahsisatlarının en az % 1 i oranında ödenek koyacakları, Birlik meclisine Birliğe dahil illerin Valilerinin veya tevkil edecekleri kimselerle Millî Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım, Bölge çalışma, İktisat ve Ticaret Müdürlerinin, Birlik Encümenine Birlik Merkezinin bulunduğu İlin Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlerinin tabiî Üye oldukları, Millî Eğitim ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının bu Birliklere her türlü yardımda bulunmakla zorunlu oldukları belirtilmekte ve yetiştirilme için yapılacak tesislere ait hükümlerle Millî Eğitim ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının bu konudaki görev ve yetkileri ve diğer usule ait hükümler yer almış bulunmaktadır.

Görülüyor ki :

a) Kanunun kapsamına sadece çocuklar girmektedir. Oysaki yetişkinlerin bakımı, yetiştirilmeleri, barındırılmaları ve tedavilerinin yapılması da devletin önemli sosyal görevleri meyanındadır.

b) Korunmaya muhtaç çocukların yetiştirilmeleri, barındırılmaları, okutulup meslek sahibi haline getirilmeleri hizmeti Devletin yardımcı olduğu mahallî bir hizmettir.

c) Mahallî kuruluş olan birliklere, merkezi kuruluş olan Millî Eğitim ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları yardımda bulunurlar. Bu durum görev ayrımı prensibine aykırıdır. Öteyandan kanunun 11 inci maddesine göre Birliğin bütün işleri alâkalı Bakanlıklarca teftiş edilir. Alâkalı Bakanlıklar İçişleri, Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları olduklarına göre, gerek teftiş gerek gözetim üçlü bir mahiyet arzetmektedir. Bu sebepden dolayı da denetim ve gözetim gerekdiği şekilde yapılamamaktadır.

d) Tatbikatta da gerek gelir azlığı gerek üçlü müdahale ve daha bazı sebeplerle kanunun gerekdiği gibi uygulanamamakta olduğu bir gerçekdir.

Kısaca yetişkinleri kapsamı içine alamamış olması, noksanları oluşu, mahallî hizmetle Devlet hizmeti karışımı mahiyetinde dörtlü uygulama sistemi içinde Muhtaç Çocukların Korunması hakkındaki kanun günün görüş ve ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır ve değiştirilmesi bir zorunluk halini almıştır.

Hükûmetin yapdığı çalışmalar yanında Sayın Senatör ve Milletvekilleri tarafından Parlementoya üç değişiklik önergesinin verildiği bilinmektedir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından son olarak hazırlanıp Bakanlar Kuruluna sevkedilen tasarının birinci maddesinde «Çalışma gücünden mahrum, maddî ve sosyal yardım ve hizmete muhtaç kimselerle, korun-

maya muhtaç çocukların bakımı, yetiştirilmeleri ve okutulmaları ve hayata alıştırılmaları ile sakatların rehabilitasyonu ve yaşlıların bakım ve barındırılmaları için gerekli sosyal hizmet ve yardımda bulunmak ve 7355 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Sosyal Hizmetler Enstitüsünün idarî ve bilimsel işlerini kovalama ve denetimini yapmak amaciyle ...... tüzel kişiliği haiz Katma Bütçeli Sosyal Hizmetler Kurumu kurulmuştur» hükmü yer almıştır.

Tasarının tetkikinden anlaşılıyor ki;

a) Kanunun kapsamı genişletilmekte ve yaşlıların bakım ve barındırılması ile sakatların rehabilitasyonu da kurulması öngörülen Sosyal Hizmetler Kurumunun görevleri arasına alınmaktadır.

b) Hizmet, mahallî hizmet durumundan çıkarılarak Devlet hizmeti haline getirilmektedir. İlk bakışda hizmetin mahallî vasfı galip görünüyorsa da, yurt çapında bir hizmet olarak ele alındığında amme hizmeti sayılmasının yerinde olacağı görülecektir. Esasen mahallî hizmet durumunda iken birlikler vasıtası ile hizmetin yürütülememesi bunu zorunlu kılmaktadır. İçişleri Bakanlığınca yapılan bir ankete Valiler, çoğunlukla, hizmetin devlet hizmeti haline getirilmesini ileri sürmekte oldukları gibi Anayasamızda amir hüküm halinde 48 inci maddede «Sosyal Yardım Teşkilâtı kurmak» Devletin görevi olduğu belirtilmektedir. Beş Yıllık Kalkınma Plânında ve senelik icra programlarında da bu görev devlete verilmiş bulunmaktadır.

c) Kurulması öngörülen Kurum tek bir Bakanlığa, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanmakta ve bu suretle bir kaç bakanlığa bağlı karma kuruluş ortadan kalkarak bu görev Katma Bütçeli Merkezi nitelikde olan ve tüzel kişiliği haiz bir kuruma verilmektedir.

d) Tatbikatta sosyal yardımla ilgili olarak daha bazı kurulların da görevleri bu yeni kuruluşa verilmekle tek elden idare ile hizmetin dağınık, perakende ve çeşitli yönleri bir elde toplanmaktadır.

e) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında toplanan ve bu Bakanlık tarafından dağıtılan sosyal yardım fonu ile ilgili hizmetler de bu kuruma verilmektedir.

f) Tasarının birinci maddesinde de belirtildiği gibi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı Sosyal Yizmetler Enstitüsü ile Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü de bu Kurum içinde yerlerini almaktadır.

Bazı noksanlarına rağmen tasarı bir çok yenilikler getirmekte, mevcut boşlukları doldurmakta ise de, Hükûmet tasarısı halini alamamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Kurumun Eğitimle ilgili hizmetinin kendisine ait olduğunu belirtmek suretiyle tasarıya itiraz etmektedir.

Kurulacak Kuruma tasarı ile verilecek görevlerin hepsi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile ilgili değildir. Bazı hizmetlerin bu Bakanlık tarafından değil Hükûmet tarafından yapılması gerekmektedir. Öteyandan kuruluşun başlangıçda kuvvetli olarak gerçekleşmesini sağlamak ve dışdan da gelir temin etmek ve millî vasfını verebilmek amacı ile Sosyal Hizmetler Kurumunun Başbakanlığa bağlı olarak kurulmasında fayda görmekteyiz.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ GRUP SİGORTASI

(Baştarafı Sayfa 12 de)

primlerinin maaş bordrolarından kesilebilme imkânları dikkate alınarak sigorta yerine Ordu bünyesinde bir sandık kuruluşu halindedir. Bununla beraber, (bu kuruma kanunla sağlanan bazı imkân ve muafiyetlere rağmen) Kurumun kendi mensuplarına sağlıyabildiği teminatlar yukarıda adı geçen Birliklere ait Grup Sigortalarından daha geniş değildir. Yani her ay aynı miktarda sigorta primi ödeyen bir Mülkiyeli, maaşından aynı miktarda prim kesilen bir subaya nazaran daha geniş imkân ve sigorta teminatlarına sahiptir. (Gelecek yazılarımızda Ordu Yardımlaşma Kurumu ile Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortasının müşterek ve ayrılan taraflarını ve herbirinin kendi mensuplarına sağladığı menfaatleri belirtmek suretiyle mukayesesini yapacağız.)

Sigortaya giren üyelerinin ihtiyarlık, emeklilik, kısmî veya tam malûliyet, vefat, kaza, tenzil, iştira, istikraz, çocuklarının cihaz - tahsil, eşlerinin dul ve yetim maaşı alma gibi hallerini bir arada teminata bağlıyan «MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ GRUP SİGORTASI» aynı zamanda Türkiyede mevcut bilûmum ferdi sigorta tarifelerinden de çok büyük farklarla ucuz ve avantajlıdır. Şöyle ki: Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortasına bilfarz ayda 100 lira ödiyerek giren bir Mülkiyelinin muhtelif ihtimaller karşısında bu sigortadan sağlıyacağı maddi menfaatleri Türkiyenin en iyi ferdi sigorta tarifesi ile sağlıyabilmek için 237 lira civarında bir aidat ödemek icabetmektedir. (Keza başka bir yazımızda Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortasının, rakamlar vermek suretiyle Ferdi Sigortalarla mukayesesini yapmaya çalışacağız.)

Grup sigortasının Mülkiyeliler Camiasına hayırlı olmasını temenni ederiz.

Kitap Sayfası

TAŞRAYA DOĞRU

Reşit Ertüzün edebiyat yazılarını yeni vermeğe başlamış, yıllardır kendini hazırlayan titiz, yeni, usta bir yazardır. Yedi sekiz yıl önce ben Varlık'ta çıkan bir yazımda Reşit Ertüzün'ü anmış, onun için «Yazdığını gerçekten güzel, yeni bulmadıkça yazı yayınlamayacak, bir gelecek ya da hiç gelmeyecek yazar» gibi bir söz etmiştim. Reşit Ertüzün geldi. Bilirsiniz, Plüton gezegeni, bir bilginin yaptığı hesaplar sonunda, ilkin kâğıt üzerinde bulunmuştur. Sonra o bilginin gösterdiği yere çevrilen telesko piçinde o günedek bilinmeyen uzaklardaki çekingen gezegen, iri bir elmas gibi parlıyordu. Plâton'dan habersiz olduğumuz günlerde o uzayın derinliklerinde nasıl vardıyse Reşit Ertüzün de edebiyatımızda henüz adı duyulmadığı günlerde de yörüngesine oturmuş, büyük karanlığı içinde şaşmaz yolunu masmavi, dipdiri, taptaze, yapyalnız yürüyordu. «Taşraya Doğru»daki «Maçaheldeki Tavuk»da «Yola çıktım mı gideceğim yere kadar durmamalıyım ben.» diyor. Onun edebiyat dünyamızdaki yörüngesinde de böyle yürüyeceğine inanıyorum ben.

Bilimsel nitelikteki bir araştırmasıyla yalnız birkaç arkadaşına vermek için bastırdığı şiirlerinden sonra edebiyat dünyamız için düzenlediği ilk büyük kitabını dilimin yettiğince bu türü sevenlere duyurmak istedim.

«Taşraya Doğru»daki yazılarda gün, ay, yıl gösterilmemiş olmakla birlikte bunların her birinin gerçek olaylar, anılan olduğunda birleşmeğe engel bir durum yoktur sanıyorum. Anılara zaman içinde kesin bir yer verilmemiş olması onların herbirini kendiliğinden «hikâye» edivermiş. Sayısız yazar birçok hikâyesini, romanını kendi yaşantısından çıkarmıştır. Bu davranış, yazarın bazı olayları kişiliğine bağlamaktan çekinmesinin bir sonucudur. Reşit Ertüzün, yaradılışındaki dobra dobralığa uyarak, böyle bir sakıncaya kapılmamı—, kendisine bağlı olayların ortasında görünmekten çekinmemiş. Bu davranış, olayların, olduğu gibi, derinlemesine, bütün göz kamaştırıcılığıyla görünmesini sağlamış. Olayın geçtiği günlerde de ev-bark, çoluk çocuk sahibi bir yazarın kitaptaki «Lamazitualli» adlı kihâyede kendisini kahraman göstermesi gerçekten yiğitçe bir davranış. Kitaptaki bütün yazılarda da kolaylıkla görüleceği gibi, olayla okuyan arasına bir tül sarkıtmaktan hoşlanmayan, tersine, bu iki şey arasındaki bütün engelleri temizleyen yazarın, bu tutumu onun yaradılışına, düşün ve duygu sağlamlığına sımsıkı bağlı bir sonuçtur.

Kitaptaki anıların dayandığı son destek arandığı zaman, bir yalnız genç aydının dar toplum dilimleri içinde susmayasıya haykıran cinsel duyularıyla doymamış bir yüreğin uyumayan, uyutmayan tatlı kaşıntısını bulmak zor olmuyor. Atandığı ilk ilçede ilk büyük gözlemi orada kadınların ortalıkta görünmediği olmuştur, (Taşraya Doğru). İşlediği ilk günahı kendini asarak ödeyen bahtsız tazenin serüvenini, onun güzelliklerinden yoksun kalan geridekilerin başkaldırmasına önderlik eder gibi anlatmış, (Yazık). «İstasyonda» adlı hikâyedeki yol ortasında kesilen tren yolculuğu düşü, yalnız genç adamın derisi altındaki dramın, bugün dünya hikâye edebiyatına rahat bir yürekle sunulacak en güzel deyişlerinden biridir. Yukarıda da andığım «Lamazitualli», çok uzun bir süredir dilimizde tadını unuttuğumuz büyük hikâye türünde, en ince ürpertileriyle sevinin, gerçekçi bir aydınlık içinde, yalnız genç aydının yurdumuzdaki çaresiz acılarının, okuyanı en derin yerlerinden sarsarak, yakarak sunuluşudur. Bu yazıyı ben, geçen onbeş yılın en güzel büyük hikâyesi olarak benimsiyorum. Bu yargıma kitabı okuyanların da katılmasını sağlamış olmak için Ertüzüm'le sınıf arkadaşı olmamayı ne kadar isterdim.

Kitabın son yazısı «Dönüş» toplumca, okur-yazar olanlarımızın ezberleyeceği bir değerdedir. Son onbeş yıl içinde bu yazıyı ısıtan ateş canlı tutulsaydı, bugün toplumca da, birey olarak da çok başka türlü olurduk.

Sayın okurlarım, Reşit Mazhar Ertüzün'ü size, «Taşraya Doğru» suyla yüreklerinizde, benimkinde oturduğu yere oturtacağınız inanıyla sunuyorum.

İLK HACI İLK KURBAN - VEYSEL KARANİ - HACI BAYRAM-I VELİ

Son yıllarda Anadoluyu karış karış gezen Yahya Benekay, onun tarihî, tabiî, beşerî yönlerini gün ışığına çıkarmaktadır. İşte, «İlk hacı ilk kurban - Veysel Karanî - Hacı Bayram-ı Velî» adındaki kitabında da bir çok bilinmeyen noktaları aydınlığa kavuşturmakta, bilinenleri de kıvrak ve renkli bir dille okuyucuya sunmaktadır.

Benekay, I. kitapta Hazreti İbrahim'i, II. kitapta Veysel Karanî'yi ve III. kitapta ise Hacı Bayram-ı Velî'yi tanıtmaktadır. Ayrıca mahallerinde çekilmiş fotoğraflar da kitabın değerini artırmaktadır.

«Anadolumuz kadar, türlü insan topluluklarına uğrak ve durak olmuş yer, yok denecek kadar azdır. Gelip geçmiş her toplumun düşünüşlerinden, inançlarından, elbette tortular kalacaktı. Gerçekten de, bugün, Anadolumuzun her bir köşesi, kökü altı yedi bin yıl öncelere kadar giden her çeşiten inanışları saklar ve her biri sanki daha henüz meydana gelmiş gibi tazedir, canlıdır. Bu tortular, bir bakarsınız şu dağda ovada, bu nehirde suda, o şehirde kasabada hattâ harabelikte birer efsane, bir bakarsınız, şurada burada kökleri kutsal kitaplara da varıp dayanan dinî inanışlar olarak karşımıza çıkıverirler. Biz, bu tortulara, topluca, yurdumuzun manevî gerçekleri diyoruz.» Bu kitapta bu gerçeklerden üçünü buluyoruz.

İDARENİN ANA HİZMETLER MEVZUATI VE TATBİKATI

Merkez Valilerinden Kadir Demirel, bu adı taşıyan kitabında; toplum kalkınması, köy yolları, köy içme suları, köy elektriklendirilmesi, halk eğitimi, toprak-su, Diyanet işleri, işçi kanunları ve dış ülkelere işçi gönderilmesinde öncelik tanıma projesi ile ilgili konulardaki mevzuatı toplamış ve eklediği notlarla mevzuatı organik olmaktan kurtarmıştır.

Olaylar

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ ÖĞRETİM VE SINAV SİSTEMİNDE YENİLİK...

Fakültemiz 6/Temmuz/1966 tarih ve 12341 sayılı Resmi Gazetede neşrolunan ve 20/8/1966 tarihinde yürürlüğe giren (Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmeliği) ile yeni bir devreye girmektedir.

Süratle inkişaf eden ekonomik bünyemiz ve sosyal yapımızın kendini hissettiren yeni ihtiyaçlarının, birer canlı organizma olan öğretim teşekküllerince gözönünde bulundurulacağı tabiidir.

Bu cümleden olarak, inkişaf eden sanayi hareketlerinin önemle kendini hissettiren işletme problemi ile 20 yıllık çok partili demokratik düzenin üzerinde en çok konuşulmuş bir noktası olan «çekirdekten yetişme politikacı» nın asgari siyasi ve sosyal bilgiden mahrum olarak memleketin kaderine hakim olması halinde karşılaşılan güçlükler hakikaten üzerinde durulacak birer noktaydı. Bu arada derslerin cemiyetin ihtiyaçlarına göre çeşitlenmesi, talebeye bir kısmı üzerinde tercih hakkı tanınması ve imtihan şekli ile ilgili bazı yenilikler de düşünülmekteydi.

İşte, bu ve buna benzer zaruretlerin icabı olarak Fakültenin öğretim ve sınav sisteminde yapılması gereken değişiklikler için birkaç yıldır gösterilen çaba, tasarının Profesörler Kurulundan geçerek kesinleşmesi üzerine 1966-67 devresinde tatbik olunmak üzere resmiyete konmuş oluyor.

Bu konuda gelecek sayımızda geniş bilgi verilecektir.

★

İçişleri Bakanlığının yaz devresi kararnamesi çıkmıştır. Arkadaşlarımıza yeni görevlerinde başarılar dileriz.

★

Mülkiyeliler Birliğinin (Plân ve İdareci) konusundaki ödülüne katılma süresi bitmiştir. Gelen incelemeler jüriye verilmiş olup, sonucu gelecek sayımızda ilân olunacaktır.